

GOSPODARSKI RAZVITAK POGRANIČNE ZONE PREMA REPUBLICI SLOVENIJI

Uvod

Nakon stjecanja državno-pravne neovisnosti i međunarodnog priznanja njihove suverenosti Hrvatska i Slovenija prvi su puta u povijesti postale dvije susjedne neovisne države. Iako se uvijek uglavnom znalo koji je hrvatski, a koji slovenski teritorij, između njih više stotina godina unatrag nije bilo državne granice, tako da su se 'pogranične' regije uglavnom gospodarski razvijale, kao da je riječ o istoj državi. Promet roba i usluga, migracija radne snage nisu bila ničim, ograničeni, osim možda psihološkim barijerama, koje međutim nisu bile značajnija smetnja. Mentalitet stanovnika 'pograničnih' regija (Žumberak) bio je sličan, što je olakšavalo međusobnu komunikaciju i uzajamno razumijevanje, pogotovo kad je riječ o gospodarskoj suradnji.

I kod ostalog stanovništva Hrvatske i Slovenije, posebice kod onog u glavnim gradovima, vrlo je jaka bila nacionalna svijest, da je riječ o dva posebna naroda, iako je također bilo jasno da između njih ima i dosta sličnosti. Prije svega riječ je o izrazito srednjoeuropskim narodima, koji imaju vrlo sličan civilizacijski obrazac: katolička vjera, poštivanje obitelji, jak poduzetnički duh posebice izražen u privatnom vlasništvu, izrazita zapadna orijentacija, utjecaj sredozemnih civilizacija, nešto više naravno kod Hrvatske. Ta se sličnost u razlikama posebno očitovala prema ostalim civilizacijama jugoistočne Europe, posebice prema onome što se naziva balkanskim prostorom. Izrazita je želja i jednih i drugih da se civilizacijski i na svaki drugi način ograde ili udalje od tog prostora.

Naslijeđe bivše Jugoslavije

Na ovoj točki nalazi se prekretnica, koja je povijesno uvijek bila nazočna, a koja sada postaje jedan od glavnih uzroka međusobnog razlikovanja. Kod dijela slovenskoga društva, a koji je dovoljno utjecajan da bitno utječe i na državnu politiku, izrazito je stajalište da za Sloveniju civilizacijska, a onda i svaka druga, zaštita ili udaljavanje od 'Balkana' počinje već na granici s Hrvatskom. Prije je to bilo više psihološki, sada kada su utvrđene državne granice, to je poprimilo i institucionalni karakter. Razlog za to je dvojaki: najprije kod značajnog dijela slovenskoga pučanstva zaista je iskrenu unutarnju uvjerenje da nakon 'Kupe' počinje 'Balkan', posebice u civilizacijskom smislu. To se civilizacijski i mentalno osjećalo, kada i nije bilo državne granice. Zatim, a to se posebice pokazalo nakon, najprije zajedničke, a onda hrvatske uspješne borbe protiv velikosrpske agresije, za Sloveniju je Hrvatska postala vrlo povoljna tampon zona prema 'Balkanu'. Hrvatska je veća zemlja s brojnijim pučanstvom, dakle i s brojnijom vojskom, koja je u ratnim godinama stasala u vrlo međunarodno uvaženju obrambenu silu, preko koje 'Balkan' neće samo tako lako moći proći do Slovenije.

Ove su činjenice vrlo značajne, jer utječu i na opcije gospodarskog razvitka hrvatskih

pograničnih zona prema Sloveniji, a u kontekstu globalnih odnosa dviju država i naroda. One istodobno ukazuju na glavne karakteristike njihovih sličnosti i različitosti. U vrijeme kada su bile federalne jedinice u bivšoj Jugoslaviji odnos dviju sadašnjih država evoluirao je od očitog neslaganja do kratkotrajne oružane borbe protiv zajedničkog neprijatelja. Iako je slovenski narod civilizacijski najbliži hrvatskom, od svih naroda s kojima je živio u bivšoj Jugoslaviji, često je Beograd koristio Ljubljanu (u prvoj Jugoslaviji slovenske stranke, a u drugoj slovenske komuniste) za zajedničku borbu protiv hrvatskih zahtjeva za čistim gospodarskim računim u federaciji. Beograd je za takvo ponašanje nagrađivao Ljubljanu tolerirajući Sloveniji određeni samostalni status, poštivajući prije svega njenu kulturnu i jezičnu samosvojnost. To se odrazilo i na svojevrsno slovensko unutrašnje civilizacijsko i gospodarsko zatvaranje. Dok je primjerice Hrvatska bila primorana graditi prometnice na liniji Zapad-Istok, dakle prolazne prometnice, umjesto onih koji je unutrašnje povezuju na liniji Sjever-Jug, Slovenija je slobodno gradila upravo tranzitne koje povezuju njen Sjever i Jug, a zanemarivala veze prema Istoku dakle od Ljubljane ili Maribora do Zagreba. Ili, dok je primjerice luka Rijeka bila prirodan i dotad najrazvijeniji lučki gospodarski prometni čvor, koji je u gospodarskom interesu cijele Jugoslavije funkcionirao i za cijelu Europu, Sloveniji se tolerirala usporedna izgradnja luke Koper, kao izravnog konkurenta Rijeci, iako je i sa stajališta tadašnjih gospodarskih interesa federacije, bilo neracionalno na takoj maloj udaljenosti graditi dvije konkurentne luke. To je značajno i u kontekstu ovoga istraživanja, jer se posljedice toga osjećaju i danas upravo zbog neizgrađenosti tih pravaca. Tome u novije vrijeme još treba dodati i odbijanje Slovenije da izgradi svoj dio autoceste od Rijeke do Trsta i slika je potpuna.

Ipak civilizacijska sličnost dvaju naroda odlučujuće je došla do izražaja u zajedničkoj političkoj borbi za demokratizaciju bivšeg jugoslavenskog komunističkog režima, a zatim u zajedničkoj oružanoj borbi protiv velikosrpske agresije. Slovenski je obrambeni rat trajao kraće, ali je i za vrijeme hrvatske obrambene borbe, Slovenija politički stajala uz Hrvatsku, pomažući joj, ovisno o datim okolnostima, i na diplomatskom planu. To civilizacijsko stanovište okrunjeno je zajedničkim istodobnim priznanjem obih država od strane međunarodne zajednice.

Pravci odnosa samostalnih država

Od tog trenutka odnosi između dvoje mlade neovisne države kreću u nekoliko pravaca:

- Jedan se zasniva i dalje na civilizacijskom zajedništvu što se odražava na zajedničkom diplomatskom i političkom nastupu u odnosu na političke i diplomatske posljedice raspada bivše Jugoslavije, primjerice u zajedničkoj fronti (s ostalim članicama bivše federacije) protiv SR Jugoslavije kada je riječ o sukcesiji bivše države, te u međusobnom političkom i diplomatskom podržavanju u međunarodnim organizacijama (UN, OESS).

- Drugi se pravac zasniva na, sada državnim granicama još više učvršćenoj želji Slovenije da granicu prema 'Balkanu' postavi već na granici s Hrvatskom. To su počeli ostvarivati i prije međunarodnog priznanja obje države, kada je Hrvatska predlagala tzv. 'meke granice' (jedna

granična postaja s dvojna vrata), dok je Slovenija sagradila prave međunarodne granične postaje sa svom potrebnom infrastrukturom. Nakon toga to je učinila i Hrvatska. Ipak dugogodišnja civilizacijska povezanost učinila je te granice ipak 'mekšim', jer se preko njih prolazi samo pokazivanjem osobne karte, što nije slučaj kod drugih međunarodnih granica (osim sada unutar tek nekih država EU, gdje su granice i fizičke sasvim ukinute).

Time je Slovenija i simbolički htjela pokazati da više nema politički i civilizacijski veze s ničim što se događa, i nakon prestanka oružanih sukoba pa i nakon sporazuma u Daytonu, na prostorima bivše Jugoslavije, a pogotovo u Bosni i Hercegovini. Kako je Hrvatska zbog zaštite interesa Hrvata u Bosni i Hercegovini i dalje dio cijeloga mirovnoga procesa, čiji je ishod još uvijek neizvjestan, ona je za Sloveniju partner od kojega se želi politički distancirati, onoliko koliko to okolnosti omogućavaju. Zbog toga je već neposredno odmah nakon međunarodnog priznanja, slovenska diplomacija, najprije diskretno, a onda sve otvorenije, pokušala promijeniti percepciju međunarodne javnosti, koja je dotad ove dvije zemlje promatrala 'u paru' kao političke blizance. Zajednički međunarodni tretman dviju država završio je istodobnim primanjem u UN i od tada u međunarodnim odnosima Slovenija se nastoji otresti 'balasta' Hrvatske. Osim u slučajevima kad je riječ o obrani zajedničkih interesa na području sukcesije bivše Jugoslavije. Od tada se Slovenija orijentirala na vlastite putove i napore u odnosu prema europskim integracijama i u tome je imala uspjeha. Postala je već pridruženi član EU, ravnopravna je članica CEFRA, članica je Trilaterale (Slovenija, Italija i Mađarska), koja se dogovara u funkcionalnoj suradnji u Srednjoj Europi. To ima i konkretne posljedice za Hrvatsku, jer se interes ove tri zemlje, pogotovo u planiranju prometnih pravaca ne mora podudarati s hrvatskim interesima.

- Treći pravac odnosa zasniva se na rješavanju bilateralnih odnosa. Kako su državne granice potpuna novost u odnosima dvaju naroda, kako su stotinama godina oni živjeli zajedno, neki se problemi nisu postavljali u takvom obliku kao do sada kada državne granice postoje. Izgradnja nuklearne elektrane Krško, iako je dogovorena na republičkoj razini od strane tadašnjeg hrvatskog i slovenskog komunističkog čelništva, predstavlja praktički primjer rješavanja zajedničkih problema opskrbe električnom energijom. Sada to postaje problem bilateralnih gospodarskih i financijskih odnosa. Ili u vrijeme kada je Ljubljanska banka bila banka iste države hrvatski su štediše rado u nju ulagale, jer se civilizacijski osjećalo da ta banka u jednom zapadno, dakle tržišno, orijentiranom dijelu bivše Jugoslavije pruža više sigurnosnih garancija. Stvar je naravno potpuno drukčije izgledala, kada je ta banka postala bankom druge države i kada su oko toga nastali uzajamni problemi, kakvi se nisu mogli očekivati kada je riječ o dvije civilizacijski srodne i tržišno orijentirane republike bivše federacije.

Na drugoj strani, iako se u vrijeme kada se institucionalno živjelo, manje više znalo gdje prolazi granica dva entiteta, u vrijeme kada su uspostavljene prave državne granice pokazalo se da i oko toga ima sporova (Žumberak). Isto su se tako pojavili problemi vlasništva, posebice slovenskih fizičkih i pravih lica u Hrvatskoj, posebice u njenom turističkom pojasu (slovenska odmarališta,

privatne vikendice itd.). Između dvije države postoji koncepcijska razlika oko načina rješavanja tih problema. Hrvatska zastupa metodu rješavanja 'slučaj po slučaj', a slovenska taktika luta između želje da se ovi problemi rješavaju 'u paketu' do rješavanja 'slučaj po slučaj'. Puno toga ovisi o trenutnom političkom stanju u Sloveniji tj. od onoga koji je u određenom trenutku na vlasti, jer su odnosi s Hrvatskom važan činilac u međustranačkim odnosima u toj zemlji.

Ipak u sva ova tri pravca slovenske strategije odnosa s Hrvatskom postoji jedna zajednička točka, koja nudi osnovu za uspostavu stabilnijih odnosa u budućnosti, a koja se upravo zasniva na civilizacijskoj tj. prozapadnoj orijentaciji dvaju naroda. Već u vrijeme dok su živjele u istoj državi i jedna i druga tadašnja federalna jedinica bile su izrazito prozapadno i protržišno gospodarski orijentirane. Najveći ponder u ukupnoj jugoslavenskoj vanjskotrgovačkoj suradnji sa zapadnim tržištem, posebice tržištem EU, odnosio se upravo na hrvatski i slovenski dio u toj suradnji. Gospodarstva tih zemalja bila su izrazito izvezno orijentirana, što je uvjetovalo da su se ona mnogo više nego gospodarstva ostalih jugoslavenskih republika morala pridržavati kriterija i standarda svjetskoga tržišta. Te su se zajedničke karakteristike zadržale i sada kada su gospodarstva obih zemalja, postala neovisna, što im omogućuje da vode neovisnu ekonomsku politiku, koliko je to uopće, u aktualnoj globalizaciji gospodarskih procesa, moguće.

Uzajamne prednosti i slabosti

Ako će dakle obje države svoje međusobne odnose i dalje razvijati na osnovi tih kriterija, postavlja se pitanje, koji su njihovi glavni gospodarski, a onda i politički interesi u toj suradnji. Svaka takva analiza polazi od prednosti i slabosti svakoga od relevantnih gospodarstava. Objе države upravo na osnovi takvih analiza danas surađuju, pri čemu svaka od njih nastoji izboriti što više od svojih prednosti, a ublažiti posljedice svojih slabosti.

Promatrajući tako, mogu se identificirati glavne prednosti i slabosti dvaju gospodarstava. Glavna prednost slovenskog gospodarstva jest što djeluje u državi, koja leži na glavnim prometnim pravcima Hrvatske s Europom odnosno EU. I uopće glavna i optimalna veza Hrvatske s Europom ide preko Slovenije. Stoga je strateško opredjeljenje Slovenije da što bolje iskoristi taj svoj položaj u odnosima s Hrvatskom. Glavna prednost Hrvatske u tom odnosu je njeno tržište za koje je slovensko gospodarstvo izrazito zainteresirano što se vidi iz činjenice da je od svih članica bivše Jugoslavije Slovenija imala najveći obujam vanjske trgovine upravo s Hrvatskom. U navedenom dokumentu primjerice stoji da je od najvećeg slovenskog gospodarskog interesa što brže zaključivanje sporazuma o slobodnoj trgovini s Hrvatskom. Iako je u posljednjih nekoliko godina uzajamna trgovina bitno opal, Slovenija je još uvijek četvrti po redu gospodarski partner s Hrvatskom. Pri čemu Slovenija u toj trgovini bilježi vanjskotrgovačke viškove. Kako se naravno svaki sporazum o slobodnoj trgovini zasniva na obostranim interesima, hrvatski je interes u tom segmentu da poveća i diverzificira trgovinu sa Slovenijom, jer preko četvrtine izvoza čine naftni derivati i polimeri (INA), prehrambeni proizvodi (Podravka-vegeta) i lijekovi (Pliva).

Za hrvatske interese u tom segmentu zanimljiva je i činjenica da je pitanje povećanja međusobne

trgovine i pitanje pregovora o slobodnoj trgovačkoj zoni, Slovenija, bez obzira koja je stranka na vlasti, voljna izostaviti iz 'paketa' rješavanja drugih spornih pitanja. To pokazuje koliki je njen interes za hrvatsko tržište ne samo zbog njegove kupovne moći, nego i zbog financijskih i poslovnih i veza svijeta s istočnim tržištima, koje idu preko Hrvatske. Tako se računa da se i preko Hrvatske lakše može doći i do tržišta Bosne i Hercegovine, koje je jako zanimljivo i za investicijske radove zbog predstojeće obnove u toj državi. Slovenija je doduše zainteresirana i za srpsko tržište, koje je još veće i od hrvatskoga, ali su njeni gospodarstvenici svjesni da je to još uvijek rizično tržište, ne samo zbog teškog stanja u SR Jugoslaviji, nego i zbog još uvijek nejasnih gospodarskih odnosa u svezi sukcesije i svega što se na gospodarskom planu dešavalo odmah u početku raspada bivše Jugoslavije (uzajamno prisvajanje podružnica poduzeća druge republike na svom teritoriju, nejasni bankarski odnosi itd.).

Za Hrvatsku je posebice značajna slovenska strateška opcija da pokuša postati regionalno trgovačko i financijsko središte za sva tržišta bivše Jugoslavije. Prema toj ideji strani bi investitori, kompanije i financijeri iz Slovenije trebali pokrivati sva ta tržišta, zbog čega se razmišlja o iniciranju projekta izgradnje proizvodnog i poslovnog kompleksa blizu hrvatske granice. To je svakako na određeni način konkurencija sličnim mogućim hrvatskim opcijama, prema kojima bi se upravo preko Hrvatske trebala najprije realizirati obnova Bosne i Hercegovine, a zatim i trgovina s drugim istočnim tržištima, pri čemu će trgovina sa SR Jugoslavijom još neko vrijeme imati povijesna i politička ograničenja. Činjenicu da se Slovenija želi kandidirati za regionalnog koordinatora trgovine i investicijske suradnje svijeta s tim istočnim tržištima, Hrvatska ne bi smjela zanemariti.

Politički okviri suradnje

Uz taj gospodarsko-interesni okvir međusobnih odnosa, postoji i politički okvir sa stajališta različitog položaja ovih država u međunarodnim odnosima. Kao što je već rečeno, slovenska diplomatska strategija da se izvuče iz para s Hrvatskom u međunarodnim odnosima, imala je određenog uspjeha. Najviše je postignuto u kretanju prema dugoročnom strateškom cilju, što su ga obje države zacrtale od onog dana kad su postale međunarodno-pravno priznati entiteti tj. prema ravnopravnom članstvu u EU. Slovenija je već postala pridruženi član EU, potpisala je Sporazum o pridruženom članstvu (Association Agreement) i time je za dvije faze prestigla Hrvatsku, koja još nije ušla ni u prvu fazu potpisivanja Sporazuma o trgovini i suradnji (Cooperation Agreement). Postoje najave da će pregovori o tome uskoro početi, ali je činjenica da je Slovenija u očitoj prednosti. Slovenija je članica i Srednjoeuropske zone slobodne trgovine (CEFTA), s čijim članicama Hrvatska tek počinje bilateralne pregovore o slobodnim trgovačkim zonama. Slovenija je članica Trilaterale, neformalne konzultantske udruge s Mađarskom i Slovenijom, gdje se za sad najviše razmjenjuju informacije o projektima prometne infrastrukture. Hrvatska tu ne sudjeluje, pa tako i nema utjecaja na, doduše neformalne, konzultacije ali koje bi mogle imati za posljedicu da najznačajniji prometni pravci zaobiđu Hrvatsku.

I jedna i druga država članice su Srednjoeuropske inicijative, gdje se hrvatski interesi u regiji eventualno mogu promicati, ali utjecaj te međunarodne udruge više je konzultativne naravi. Na drugoj strani Slovenija nije obuhvaćena tzv. regionalnim pristupom EU, prema kojem odnos EU prema njenim 'članicama' - Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i SR Jugoslaviji - ovisi prije svega o njihovoj međusobnoj suradnji. Obje su zemlje međutim obuhvaćene američkom regionalnom inicijativom za suradnju u Jugoistočnoj Europi, SECI, pri čemu je na prvi sastanak, Slovenija poslala delegaciju na višoj političkoj razini nego Hrvatska, čime je praktički pristala da bude članica ove inicijative, dok Hrvatska još to nije.

Pregled stanja i razvojni pravci pojedinih sektora u pograničnoj zoni

Poljoprivreda i razvoj sela – stanje

Unutar pogranične zone prema Sloveniji razlikuju se pojedini sektori kako s obzirom na prirodne resurse potrebne za poljoprivredu, tako i s obzirom na razvijenost sela, blizinu tržišta, tradiciju i strukturu pučanstva.

No bez obzira na te razlike zajedničko obilježje je da je sadašnja razina poljoprivredne proizvodnje i stočarstva daleko ispod tehnološki ostvarive proizvodnje s obzirom na postojeće resurse. Posljednjih se godina znatno smanjuju oranične površine i livade, a povećavaju neobrađene površine. Na takva kretanja utjecala je osim ratnih prilika u Hrvatskoj i slaba iskorištenost postojećih kapaciteta i njihova ekonomska i materijalna zastarjelost.

U individualnom sektoru najveći problem predstavlja usitnjenost posjeda i korištenje zemljišta od strane nepoljoprivrednog stanovništva, što ne omogućava racionalnu proizvodnju jeftinijih poljoprivrednih proizvoda i primjenu suvremene tehnologije proizvodnje.

U posljednje dvije godine značajno je smanjena potrošnja mineralnog gnojiva u obiteljskim gospodarstvima, što je također pridonijelo smanjenju prinosa i proizvodnje. Nestabilne gospodarske prilike tijekom devedesetih godina uzrokovale su nedovoljno obnavljanje voćnjaka i izrazito kolebanje visine i kvalitete proizvoda.

Stagnacija i niska proizvodnost poljoprivredne proizvodnje posljedica je među ostalim i nedostatka kreditiranja, posebice individualnih poljoprivrednika.

Razvojni ciljevi

Poljoprivredni potencijal pogranične zone nije velik, ali nije niti izdaleka iskorišten. Postupnim usmjeravanjem prema promjeni agrarne strukture bilo bi moguće podmirivati ne samo veći dio

potreba nikih dijelova ove zone, u županijama Međimurskoj, Varaždinskoj, Zagrebačkoj, već i značaja dio potreba koje se javljaju u dijelovima susjednih županija gdje poljoprivredni potencijal nije niti izdaleka tako izražen.

U dijelovima pogranične zone koja ima dobar poljoprivredni potencijal, razvoj biljne poljoprivrede treba prvenstveno usmjeravati u pravcu proizvodnje onih kultura u kojima je Hrvatska deficitarna. To je prvenstveno proizvodnja industrijskih kultura, uljarica i proteinskih kultura (šećerna repa, suncokret i uljana repica, te soja i proteinski građak). Za te kulture postoji osigurano hrvatsko tržište.

U drugim dijelovima ove zone, osobito u brdskim, treba poticati povrtlarsku, voćarsku proizvodnju, osobito onu za koju postoji tradicija i koju je moguće proizvesti po načelu 'zdrave hrane'.

S obzirom na potencijal biljne, povrćarske i voćarske proizvodnje, te potrebe opskrbe drugih područja u Hrvatskoj, ali i potrebe inozemnog tržišta, neophodno je izgraditi određene preradbene kapacitete, u prvom redu sušionice povrća i rashladne kapacitete. Nepostojanje značajnijih preradbenih kapaciteta povrćarske proizvodnje ne omogućuje razvoj modernije povrćarske proizvodnje na većim površinama. Na taj način bi se značajno mogla unaprijediti proizvodnja povrća kao što su mrkva, luk, peršin i dr., te povrća namijenjenog smržavanju kao što su cvjetača, špinat, grašak i mrkva, kojima je Hrvatska deficitarna.

Dinamiziranje proizvodnje, podmirivanje lokalnih potreba i ostalih hrvatskih područja, bit će moguće realizirati samo ukoliko slijedi povećanje efikasnosti proizvodnje, što je izvedivo uz okrupnjavanje posjeda i dobru lokalnu suradnju između malih proizvođača. Osim toga, jedino u takvim okolnostima moguće je koristiti nove tehnološke procese proizvodnje i početi razmišljati o nekoliko tradicionalnih prehrambenih proizvoda s kojima bi regije ovog pojasa mogle napraviti prodor na druga područja nu Hrvatskoj, osobito, turistička i područja velikih gradova, gravitacionih centara (prvenstveno vezano za stočarsku proizvodnju i segment mesne i mliječne industrije).

U svrhu poljoprivrednog razvitka, u pograničnom pojasu potrebno je voditi računa o sljedećem:

1. procesu okrupnjavanja ili lokalnog poslovnog povezivanja poljoprivrednih gospodarstava i širenja organiziranih kanala ponude i predmeta poljoprivredno-prehrambenih proizvoda
2. promjeni strukture poljoprivredne proizvodnje
3. podršku treba dati poduzetnicima koji su spremni uložiti svoja sredstva u izgradnju prerađivačkih kapaciteta, sušara i rashladnih kapaciteta

4. također treba dati podršku poduzetnicima koji su spremni razvijati proizvodnju koristeći prvenstveno lokalne resurse za zdravu hranu
5. poticati proizvodnju onih biljnih, povrtnih i voćarskih kultura koje su deficitarne u Hrvatskoj
6. marketingu, poljoprivrednih proizvoda pojedinih prirodnih regija (npr. međimurski i goranski krumpir, žumberački sjemenski krumpir, goransko kiselo zelje i dr.)
7. razvoju privatnog poduzetništva u organizaciji proizvodnje i plasmana svježeg povrća, te osnivanju udruženja proizvođača koja bi lakše planirala proizvodnju i prodaju svježeg povrća
8. smanjivanju neobrađive i neobrađene površine
9. onemogućavanju monopolskog ponašanja stimuliranjem razvitka manjih klaoničkih kapaciteta i hladnjača mesa
10. u voćarstvu i vinogradarstvu potrebno je ustrojiti manje proizvodne jedinice

Što se tiče pojedinih segmenata i kultura poljoprivredne proizvodnje potrebno je:

- modernizirati postojeće kapacitete prerade ječma i slada (pravilnim izborom sortimenta pivarskog ječma i primjerenim korištenjem tehnologije moguće je proizvesti znatno veće količine ječma, a iz njega i slada za potrebe hrvatskih pivara
- kao noviju ratarsku kulturu tamo gdje postoje resursi, postupno uvoditi proteinski grašak, koji čini deficitarnu komponentu u stočnoj prehrani u Hrvatskoj
- unaprijediti voćarsku proizvodnju podizanjem novih nasada isključivo u obiteljskim gospodarstvima, uz angažman sezonske radne snage (prvenstveno jabuka i krušaka za svježju potrošnju jer je hrvatsko tržište deficitarno kvalitetnim zimskim sortama)
- u preradi mesa izraditi program koji će po autentičnosti i kvaliteti odražavati regiju s koje potječu (primjer kulena za koji postoje domaće i inozemno tržište)

Znatan dio pogranične zone je brdski i ima resurse koji se dadu dobro iskoristiti za stočarsku proizvodnju. Razvoj stočarske proizvodnje trebalo bi usmjeriti u nekoliko kvalitativno novih programa.

1. Trebalo bi unaprijediti proizvodnju mlijeka i povećati broj mliječnih krava na gospodarstvima koja se bave stočarskom proizvodnjom. Dosadašnju tehnologiju proizvodnje koju najčešće karakterizira štalski način uzgoja, treba potpuno izmijeniti tako da mliječne krave najveći dio godine pasu na zasnovanim pregonskim pašnjacima, a samo preko izrazito hladnih zimskih dana da borave u zatvorenim prostorima.

2. U cilju racionalnije proizvodnje jeftinijeg svinjskog mesa, tov svinja treba preusmjeriti isključivo na gospodarstva koja mogu osigurati glavninu potrebne hrane proizvodnjom na vlastitim ili unajmljenim površinama. Shodno razvoju stočarske proizvodnje treba razvijati manje klaoničke kapacitete i kapacitete za preradu mesa.

3. Intenzivan tov pataka i gusaka ne zahtijeva velika ulaganja, proizvodnja traje relativno kratko, a meso gusaka i pataka je koje nedostaje na hrvatskom tržištu. Proizvod takvog načina tova je i jetra koja je veoma cijenjena u Zapadnoj Europi i interesantan je artikl za izvoz.

Program u obnovi pčelarstva trebalo bi usmjeriti na proizvodnju monoflornog meda biljnih vrsta koje su rasprostranjene duž pograničnog pojasa. Takav med ima veću tržišnu vrijednost.

Postojeće kapacitete slatkovodnog ribarstva treba dopuniti određenim doradbenim i preradbenim kapacitetima.

U voćarstvu i vinogradarstvu neophodno je ustrojiti manje proizvodne jedinice na tipičnim voćarskim i vnoogradarskim položajima, a strukturu proizvodnje prilagoditi tehnološkim zahtjevima kulture, proizvodnim resursima proizvođača, te tržišnim tijekovima na lokalnom i hrvatskom tržištu.

Industrija -stanje

Strukturalne karakteristike industrije u pograničnom pojasu prema Sloveniji ne razlikuju se od onih koje obilježavaju cjelokupnu hrvatsku industriju. To su razvojna izoliranost od organizacijskog i tehnološkog utjecaja razvijenih zemalja, dugoročna izvozna usmjerenost prema socijalističkim zemljama, koje su predstavljale znatno 'lakše' tržište s povoljnim cijenama i manjim zahtjevima za kvalitetu. Stoga se i industrija u ovoj zoni našla posebno pogođena zbog smanjenja mogućnosti izvoza u istočne zemlje, gubitka jugoslavenskog tržišta te zbog povećane konkurencije uvozom iz razvijenih zemalja. Iako u ovoj zoni nije bilo ratnih razaranja ipak je industrija zabilježila pad. Priljev inozemnog kapitala bio je u ratnim godinama minimalan. Budući da se trend smanjivanja u industriju javio već u ranim osamdesetim godinama očito je da su proizvodni kapaciteti u industriji velikim dijelom zastarjeli. Treba napomenuti da se i neki elementi ekonomske politike, posebno precijenjenost domaće valute, negativno odražavaju na konkurentsku sposobnost čitave hrvatske industrije, kako u zemlji tako i u izvozu na tržišta razvijenih zemalja.

Raspored industrije u pograničnoj zoni prema Sloveniji je nejednolik. Najveća je koncentracija u sjevernoistočnom dijelu koji obuhvaća 5 do 7 županija, a teritorijalno pokriva oko polovice čitave ove zone. To su županije: Međimurska, Varaždinska, Krapinsko-Zagorska, Zagrebačka i Karlovačka. Gradovi - središta tih županija, koji su ujedno gravitacioni centri za pojedine dijelove pogranične zone, bili su ranije najrazvijeniji industrijski centri u Hrvatskoj. Osim toga,

izuzev Karlovca, ostali spomenuti industrijski centri i dijelovi pogranične zone nisu bili izloženi ratnim razaranjima niti su zbog rata bili prometno izolirani.

glavna obilježja industrije u čitavoj ovoj zoni su da su isključivo zastupljene grane prerađivačke industrije, dok su to uglavnom industrijske grane koje koriste lokalne resurse kao prehrambena i drvena industrija, industrijska stakla i dr., da postoji tradicija u proizvodnji, da dominiraju manja i srednja poduzeća, osim nekoliko velikih poduzeća u Međimurskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji. U znatnom dijelu poduzeća izvršena je privatizacija, a zbog restrukturiranja poduzeća i izostanka ulaganja, domaćeg i inozemnog, povećao se broj otpuštenih radnika. Brzi rast novih malih poduzeća i tendencija postupnog oporavka obrtništva, nisu mogli smanjiti nezaposlenost, zaustaviti pad industrijske proizvodnje i stvoriti jezgre novog razvoja.

U pogledu energetike valja istaknuti da je niski energetska intenzitet najvećeg dijela industrije pogranične zone posljedica njene gospodarske strukture. Glavne industrijske grane u toj županiji koriste po zaposlenom malo energije - redovito manje od četvrtine, od onog što u prosjeku koristi industrija Hrvatske, što je na određen način prednost ove zone. Procjenjuje se da niti ubuduće neće biti posebnih problema u razvoju energetskog sektora u ovom području.

Razvojni ciljevi

Prirodnim resursima, koji su donedavno smatrani prvim čimbenikom razvitka neke regije, danas se općenito ne pridaje takvo značenje. Daleko je važniji utjecaj tradicije u industrijskim granama pri čemu se posebno misli na kvalificiranu radnu snagu, tehnološke i istraživačke razine i sposobnosti za inovacije, položaj na (svjetskom) tržištu najznačajnijih poduzeća u regiji, sposobnosti poduzetništva - domaćeg i inozemnog - i konačno gospodarskog sustava i državne gospodarske politike. Razvoj industrije u pograničnoj zoni prema Sloveniji sada može računati na samo neke od spomenutih čimbenika.

U pograničnoj zoni prema Sloveniji prirodni resursi dosadašnjeg razvoja industrije ostaju kao osnovica i za budući razvoj. To su: poljoprivreda, stočarstvo, drvo i sirovine za nemetalnu industriju (staklo). Za budući razvoj industrije, malih industrijskih poduzeća, veliku važnost kao resurs ima gotovo netaknuta i ekološki čista priroda (proizvodnja zdrave hrane i vrlo kvalitetnih prehrambenih proizvoda, vezanih za turizam, rekreaciju i dr.) kao npr. dolina Kupe, Žumberak i dr.

Tradicija proizvodnje s formiranom kvalificiranom radnom snagom i tehničkim kadrovima svakako je značajniji čimbenik, ali i tu postoji opasnost s obzirom na to da je ukupna zaposlenost u ratnim godinama prepolovljena, a kvalitetni kadrovi se osipaju odlaskom u druge sredine. Mladi, poduzetni i sposobni ljudi teško se vraćaju u rubne dijelove ove zone, ostajući u županijskim središtima ili odlaze u Zagreb.

Proizvodni programi u glavnim industrijskim poduzećima sa svojom razinom tehnologije te položajem na domaćem i svjetskom tržištu mogu tek djelomično biti čimbenik budućeg razvitka industrije na tom području.

Ostale ključne čimbenike trebat će tek stvoriti, prvenstveno infrastrukturu za potporu poduzetništvu, za MSP i obrtništvo, zatim tehnološki i inovativni razvoj, uvjete za privlačenje domaćih i inozemnih ulagača.

Pri izboru i definiranju ciljeva razvoja industrije moraju se respektirati strukturne promjene u međunarodnom okruženju kao i moguća rješenja koja se danas uspješno primjenjuju. S time u vezi za pograničnu zonu važna mogu biti tri cilja:

- 1) Industrijska preorijentacija s ovisnosti o velikim poduzećima u pojedinim dijelovima zone (u tekstilnoj i metalnoj industriji) na stvaranje industrijske diverzifikacije i programa restrukturiranja.
- 2) Sustavna potpora razvoju i povezivanju malih i srednjih poduzeća koja će koristiti kako lokalne resurse (tradiciju i vještine, povezanost ljudi, lokalne sirovine) tako i ulaganja izvan ove zone, iz drugih dijelova Hrvatske, Slovenije i drugih zemalja.
- 3) Intenziviranje prerade lokalnih prehrambenih proizvoda u ruralnim područjima, uz podršku stvaranju sektora malih poduzeća.
- 4) Unapređivanje suradnje hrvatskih županija kroz koje prolazi pogranična zona u zemlji, kao suradnje sa slovenskim regijama i regijama u inozemstvu. Na županijskoj je razini potrebno razvijati harmoničnu strukturu proizvodnje kvalitetnih proizvoda, sa brzim distributivnim mrežama. Potrebno je stimulirati i podugovaranje i ostale oblike suradnje između poduzeća.

Za budući razvoj industrije u pograničnoj zoni prema Sloveniji izuzetno je važan model razvoja mreže malih i srednjih poduzeća. To vrijedi kako za dio zone s razvijenom industrijom, poput županija Međimurske, Varaždinske, Krapinsko-zagorske i Zagrebačke, tako i za one dijelove koji nemaju industriju.

Naime poteškoće u restrukturiranju većih poduzeća koje su bili nosioci razvoja su takve da se u budućem višegodišnjem razvoju teško može računati na njihovu značajniju ulogu u razvoju MSP. U područjima koja nemaju većih industrijskih poduzeća MSP i obrt su osnovni pokretači i nosioci razvoja, jer su još uvijek prilično neizgledna neka veća domaća ili strana ulaganja u industriju u ovoj zoni.

Kod razvoja MSP radi se dakle o prilagodbi modela po kojemu su u svijetu izuzetno poznate regije sjeveroistočne Italije, a koji se temelji na sektorskoj specijalizaciji i zajedničkoj

organizaciji proizvodnje - u prvom redu malih poduzeća, koja razvijaju odnose na osnovi suradnje i konkurencije, s pomoću koji ostvaruju vrlo fleksibilnu inovativnu i konkurentnu proizvodnju i usluge - poglavito u tradicionalnim industrijskim sektorima.

Za razvoj industrije u pograničnoj zoni bitno je da države i regionalne vlasti podrže model razvoja MSP i obrta. S obzirom da sistem tržišne ekonomije sam po sebi ne potiče stvaranje takve strukture u hrvatskom gospodarstvu, kod nas će biti još naglašenija potreba za podrškom od strane državnih institucija - kao što je to uostalom slučaj i u drugim zemljama u tranziciji.

Takva podrška treba se zasnivati na pristupu da se država ne treba izravno miješati u funkcioniranje tržišnog mehanizma, nego da djeluje mjerama horizontalne politike. Srž takne politike je da se podrška ne usmjerava na ciljane grupe ili poduzeća već na stvaranje okruženja, podržavajuće ekonomske infrastrukture i ključnih imputa proizvodnje (ljudski kapital, istraživanje i razvoj i dr.) koja koristi svima, utječe na sve grane i ne iskrivljuje učinkovitu alokaciju resursa.

Politika podrške razvoj MSP i obrtništva treba biti decentralizirana i zasnivati se na 'razvoju odozdo', kako bi se što bolje iskoristile prednosti i specifičnosti pojedinih hrvatskih regija. Posebno je važna uloga države u razvoju MSP i obrtništva u krajevima koji su razvojno marginalizirani poput dijelova pogranične zone prema Sloveniji. Zbog specifičnosti razvoja ove zone neophodno je da se kombinira 'razvoj odozdo' i 'razvoj odozgo'. Neki elementi takve politike već postoje, npr. kod razvoja područja o posebnoj državnoj skrbi.

Glavne mjere za razvoj industrije na razini županija ili u kombinaciji s mjerama centralne države su:

- a) potpora restrukturiranju velikih poduzeća
- b) potpora osnivanju i razvoju malih i srednjih poduzeća kroz stvaranja poduzetničke infrastrukture
- c) međunarodna suradnja radi privlačenja stranog kapitala i stvaranja poduzetničke infrastrukture.

Državna politika može poticati tu djelatnost s jedne strane poboljšanjem uvjeta kako za dolazak inozemnih investitora tako i za razvitak MSP poduzetništva. Bitne su i mjere makroekonomske politike, prije svega politika tečaja kako bi se promicao izvoz, ali i poboljšao konkurentni položaj domaćih proizvođača na domaćem tržištu.

U toj politici podrške država treba sudjelovati s većim financijskim sredstvima kako na centralnoj tako i na županijskoj i lokalnoj razini ali uz stvaranje posebnog sustava praćenja i vrednovanja učinkovitosti svakog projekta, programa i svakog ključnog subjekta u izvedbi.

Proizlazi da je u svrhu prilagođavanja novim okolnostima, te poticanja strateški značajnog

procesa gospodarskog restrukturiranja i razvoja, na razini županija moguće implementirati cijeli niz mjera regionalne politike. Radi se o mjerama koje imaju za cilj poticanje procesa restrukturiranja, razvoja inovativnog i dinamičkog poduzetničkog okružja, te konkurentnih poduzeća - i velikih i malih u pograničnoj zoni prema Sloveniji:

Mjere koje ciljaju na interne sposobnosti poduzeća:

- * promoviranje razvoja novih poduzeća
- * strukovna izobrazba
- * primijenjena istraživanja
- * prijemljivost za inovacije

Mjere za poticanje odnosa ili mreža na regionalnoj razini:

- * promoviranje suradnje putem podugovaranja
- * utvrđivanje novih aktera u regionalnom proizvodnom sustavu
- * promoviranje inicijativa od strane lokalnih aktera
- * promoviranje stvaranja modernih poslovnih usluga
- * promoviranje stvaranja modernih logističkih posrednika
- * organizacija prostora i infrastrukturnih mreža
- * promoviranje novih oblika javno-privatne suradnje
- * reorganizacija javne administracije

Mjere za poticanje odnosa ili mreža na interregionalnoj razini:

- * promoviranje izvoza
- * promoviranje investicija u organizaciji marketinga u inozemstvu
- * promoviranje proizvodnih investicija u inozemstvu
- * promoviranje suradnje sa stranim poduzećima
- * promoviranje politike regionalnog marketinga
- * promoviranje interregionalne i međunarodne suradnje

Iako na mala poduzeća treba gledati kao na strateški faktor procesa tranzicije, obnove, restrukturiranja i razvoja u županijama - nikako se ne smije zanemariti postojeća veća poduzeća.

Suradnja između poduzeća se ponekad odvija spontano, kao što je to slučaj sa građevinarstvom - najdinamičniji sektor s izrazito spontanom povezivanjem i značajnom suradnjom između pojedinih poduzeća. Ovakvu je suradnju potrebno razviti i u sektoru metalne, prehrambene, drvne i tekstilne industrije. Činjenica je da je ponekad ova suradnja otežana i potrebno ju je poticati kroz pružanje informacije i organizacije seminara, skupova, sastanaka, te slično - primjerice u okviru postojećih komora i zadruga. U sektorima gdje ovakva suradnja nedostaje, potrebno je energičnije raditi na okupljanju poduzetnika - s obzirom da takve prilike same po sebi potiču spontannu suradnju i protok informacija o potrebama na tržištu.

Još uvijek vrlo nedostupna, pozornost treba usmjeriti na lokalno raspoložive resurse i potencijal, već postojeću industriju i lokalno dostupno znanje, vještine i proizvodnu tehnologiju, te poboljšati inovativnu sposobnost postojeće industrije. Ovdje prvenstveno mislimo na prehrambenu, drvenu, kemijsku, metaloprerađivačku i kožno-tekstilnu industriju. Pritom se prioritarna pažnja mora dati samom poduzeću, tj. osuvremenjivanju organizacije i upravljanja u županijskim poduzećima.

Prisutne i nove poduzetnike trebat će postupno i kontinuirano osposobljavati za usvajanje novih tehnologija i informacija, pružajući im uvjete da ih transformiraju u komercijalne proizvode, za koje će biti odlučeno da su od strateške važnosti za gospodarski razvoj i konkurentnost županija i s kojima će ona moći napraviti prodor na svjetsko tržište. U ovom će smislu veliki zadatak biti na izgradnji institucija za pomoć poduzećima u tehnologiji i razvoju kao i u drugim aktivnostima (informiranje, marketing, prodaja, obrazovanje, menadžment i dr.).

Turizam - stanje

Područje pogranične zone prema Republici Sloveniji ima vrlo vrijedne i raznovrsne turističke potencijale. Nažalost ti potencijali u dosadašnjem razvoju nisu vrednovani niti su ozbiljnije korišteni. Zanimljivo je da čak za vrijeme nekadašnje 'meke granice' dinamičan razvoj turizma u nekim slovenskim općinama, npr. zdravstveno rekreacioni turizam u Atomskim toplicama (Harina žlaka) ili seoski turizam u slovenskom Pomurju, Moravske toplice nije imao značajnijeg utjecaja na razvoj u susjednim/prekogrančnim hrvatskim općinama. Stoga se čitavo ovo područje još uvijek ubraja u turistički nerazvijena.

Od pojedinih vrsta turizma najrasprostranjeniji su lovni i ribolovni turizam i to praktički duž čitavog područja pogranične zone, zatim zdravstveni i rekreacioni turizam. Iako je ovo područje izrazito tranzitno, turizam koji bi bio vezan za tranzitni promet neki neki veći gospodarski značaj.

Razvojni ciljevi

Jedan od značajnijih razvojnih ciljeva turizma je razvoj seoskog turizma. Planinski dijelovi pogranične zone, s riječnim dolinama, uz praktički vrlo čistu ili gotovo netaknutu prirodu, bez većih zagađivača (dijelovi Gorskog Kotara, dolina Kupe, Žumberak, područje Čičarije) gotovo su idealni za razvoj seoskog turizma.

Ovdje se međutim nikako ne bi smjelo raditi samo o tipu tzv. 'kmečkog' seoskog turizma na usamljenim seoskim planinskim gospodarstvima, već valja pronalaziti odgovarajuće zanimljive, ali cjelovite ruralne ambijente s privlačnom arhitekturom i specifičnostima lokalne gradnje, ili pak turističke boravke vezane uz planinarske izlete, uz pojedine radove u polju, vinogradima, kolinje i slično, uz naglasak na prehrambene usluge od vlastitih proizvoda 'zdrave hrane' i specijalitete domaće kuhinje tog kraja.

Posebnu pažnju zaslužuje razvoj lovnog i ribolovnog turizma za što se ocjenjuje da postoje velike razvojne mogućnosti. Ribolov na rijekama također može postati atraktivni dio turističko-rekreacijske ponude.

S obzirom na tranzitne pravce u ovoj zoni razvojno su vrlo zanimljive mnogobrojne vrste usluga i sadržaja koje bi trebalo razvijati na ključnim čvorištima, te uzduž ovih pravaca, u blizini postojećih prirodnih i kulturnih znamenitosti.

Aktiviranje lovišta u većoj mjeri za potrebe lovnog turizma zahtijeva povećanje životinjskog fonda i također veće otvaranje prema stranom tržištu. Na područjima ove zone bilo bi potrebno dalje razvijati centre lovnog turizma koji bi imali odgovarajuće sadržaje primjerene kvalitete.

Ovdje valja istaknuti da bi oplemenjivanje i nadogradnja već postojećih kapaciteta, znamenitosti i sadržaja, kao i razvoj novih turističkih sadržaja, trebalo promatrati vezano za razvoj poduzetništva u općinama i županijama u pograničnoj zoni. Podršku bi trebalo dati upravo poduzetnicima u sektoru malih i srednjih poduzeća, koji imaju određene ideje, programe i viziju vezano za razvoj novih turističkih sadržaja, atrakcija i kapaciteta, te su spremni u to uložiti određena sredstva.

Osim toga, u nama bliskim zapadnoeuropskim zemljama postoji cijeli niz organizacija koji se bave upravo razvojem turizma. Zajedno sa stručnjacima zagrebačkog Instituta za turizam bilo bi korisno organizirati susrete i rasprave s inozemnim stručnjacima, te koristiti određena iskustva iz europskih regija sa sličnim potencijalom (kontinentalne regije s važnim tranzitnim čvorištima, iskustva sa seoskim turizmom u Austriji, Njemačkoj i drugdje, vezivanje turističkog potencijala uz kulturne, folklorne, tradicionalne i druge običaje (Nizozemska, Belgija, Francuska, Njemačka i dr.)) i u pograničnoj zoni.

Za bolje valoriziranje turističkih resursa i potencijala u području pogranične zone prema Sloveniji potrebno je:

1. uspostaviti i dalje osposobljavati odgovarajuću organizaciju turizma i to od županijskih turističkih zajednica, preko općinskih i njihovih ureda, te turističkih društava i informativnih punktova; djelatnike u tim tijelima valja osposobiti za rad putem specijalističkih tečajeva;
2. definirati i usvojiti dugoročnu koncepciju turističkog razvoja pojedinih županija i pogranične zone u cjelini;
3. definirati kratkoročne i dugoročne ciljeve te utvrditi strategiju njihova ostvarenja;
4. izraditi plan turizma županija i čitave zone čiji su glavni ciljevi: podizanje kvalitete

cjelokupnog turističkog proizvoda, koncipiranje 'novih' turističkih proizvoda, te tržišno diferenciranje i stvaranje prepoznatljive marke najznačajnijih turističkih proizvoda pojedinih dijelova ove zone, plan promocije;

5. izraditi program suradnje sa susjednim slovenskim općinama, posebno vodeći računa o projektima komplementarnim i konkurentskim; o suradnji koja će potaknuti i ubrzati razvoj turizma u hrvatskim područjima i suradnji koja može takav razvoj usporiti ili ga podčiniti drugima;

6. izraditi program poticajnih mjera za razvoj turizma u Županiji.

Komunalna infrastruktura – stanje

Za gospodarski i društveni razvoj pograničnog pojasa prema Sloveniji je također važna, osim prometne infrastrukture i prometa uopće, razvijenost komunalne infrastrukture, budući da između tih dviju strana aktivnosti postoji uzročna veza i uzajamni utjecaj. Nažalost, prostor pogranične zone je neravnomjerno opremljen komunalnom infrastrukturom, što je razumljivo s obzirom na to da se u njoj nalaze seoska područja, prigradska i gradska naselja. U tim okolnostima isti 'tip' komunalne opremljenosti - primjerice vodovodna i kanalizacijska mreža - nije podjednako izgrađen u svim naseljima.

U pojedinim područjima ove zone možda više nego u ostalim dijelovima zemlje izražen je nesklad između razvoja gospodarstva i komunalne infrastrukture. S jedne strane do izražaja dolazi da su pojedina područja ove zone uspostavljanjem neovisnosti Slovenije i Hrvatske i uspostavljanjem državne granice, postala marginalizirana.

S druge strane taj nesklad u velikoj je mjeri pojačan neriješenim pitanjem financiranja komunalne infrastrukture. Dok je u prošlosti stambena izgradnja bila stimulirana novčanim sredstvima iz stambenih doprinosa, namjenskih kredita, sredstvima fondova zajedničke potrošnje i jeftinijem uređenjem građevinskog zemljišta, dotle se financiranje izgradnje komunalne infrastrukture nije dosad dugoročno riješilo. Sredstva za izgradnju komunalne infrastrukture osiguravala su se iz razmjerno niske cijene komunalnih usluga, 'skupih' kredita, samodoprinosa i drugih sličnih izvora što, uzeto u cjelini, nije bilo dovoljno za njen razvoj.

Razvojni ciljevi

Komunalni razvoj u graničnoj zoni mora biti usmjeren na kvalitetnije organiziranje, upravljanje i gospodarenje komunalnom infrastrukturom. Stoga je nužno da se ona ovom sektoru djelatnosti povećava utjecaj tržišnih zakonitosti, proširi proces privatizacije, te osiguraju kvalitetniji izvori

novčanih sredstava namijenjenih za financiranje održavanja održavanja spomenutog infrastrukturnog sustava i njegovog razvoja.

Na temelju dostignutog stupnja razvijenosti komunalne infrastrukture, te uvjeta i mogućnosti budućeg razvoja ove djelatnosti, osnovni bi ciljevi njenog razvitka bili:

- poboljšanje organizacije u ovoj djelatnosti,
- racionalizacija i veća učinkovitost,
- izgradnja i rekonstrukcija komunalnih objekata i uređaja radi poboljšanja kvalitete života i
- unapređenje zaštite prirodnih resursa voda, tla i zraka

Materijalni položaj komunalnih poduzeća nije zadovoljavajući, pa treba inzistirati na utvrđivanju stvarnih troškova poslovanja i cijena komunalnih usluga. Na temelju ekonomskih pokazatelja i usvojenih opredjeljenja treba subvencionirati samo one djelatnosti koje su od neposredne važnosti za razvoj općina u pograničnoj zoni. Razvitak tržišnih odnosa zahtijevat će uključivanje privatne konkurencije u neke grane komunalnog gospodarstva. Time će se smanjiti izdaci za održavanje funkcionalne sposobnosti javnih komunalnih poduzeća, pa će u proračunima ostajati više sredstava za druge namjene.

U održavanju komunalnih i prometnih službi na lokalnoj razini treba voditi politiku da se cijenama i naknadama osiguraju sredstva za jednostavnu reprodukciju i u dijelu ovih djelatnosti za nova ulaganja. Diferenciranim komunalnim naknadama (ili kroz jedan instrument - porez) valja zahvatiti rentu u korištenju gradskog zemljišta. Ta bi sredstva služila za održavanje uređenog građevinskog zemljišta i za izgradnju objekata komunalija zajedničke i individualne potrošnje.

Za izgradnju, modernizaciju i održavanje komunalnih i prometnih objekata i uređaja koristit će se sredstva obaveznih doprinosa, naknada i preza po županijskim, općinskim i gradskim odlukama, sredstva gospodarstva i građana, sredstva rente, sredstva iz cijene komunalne usluge, te dotacije proračuna (republičkog, županijskog, gradskog i općinskog).

Osnovne mjere na županijskoj, međuzupanijskoj i prekograničnoj razini za razvoj komunalne infrastrukture u pograničnoj zoni su:

- koordiniranje, planiranje, donošenje odluka o planovima, o izgradnji i komunalnom opremanju;
- utvrđivanje razine komunalnog standarda;
- osiguranje dostatnih sredstava za razvoj komunalne djelatnosti.

Zaštita okoliša – stanje

Nastojanja za smanjenjem zagađivanja, racionalnim korištenjem prirodnih resursa i očuvanjem kvalitete okoliša na području Europske unije djeluju i na procese u Sloveniji i Hrvatskoj. Ove

zemlje nisu iznimka među nekadašnjim socijalističkim državama po stupnju ekološke ugroženosti okoliša i nekontroliranog razvoja. Posljednjih nekoliko desetljeća, razdoblje ekološki neracionalne industrijalizacije i urbanizacije, dovelo je do značajne degradacije okoliša koja postaje kočnicom daljnjeg razvoja. Spoznaja o uspješnom suprotstavljanju ovim negativnim trendovima zajedničkim organiziranim djelovanjem društvenih zajednica kroz interdisciplinarni pristup problemima zagađivanja, postavila je zaštitu okoliša kao jednu od bitnih postavki reguliranja međudnosa dviju država.

Iako je zagađivanje kao pojava najčešće lokalnog porijekla, posljedice se očituju na šire području, u vidu kiselih kiša, zagađnje tla ili podzemnih voda ili sve izraženijom pojavom sušenja šuma. Primjerice, Slovenija usprkos poboljšanjima u sustavima zaštite (uređaji za pročišćavanje, sigurnost pri radu, organizirano odlaganje otpadaka) posljednjih nekoliko godina nema zadovoljavajuću kvalitetu zraka, sustavno čuvanje voda, a izraziti porast prometa uz neodgovarajuću cestovnu mrežu postaje na prvom onečišćivača. Problem je u još uvijek nedostatnom zakonodavstvu, jer nema primjerenih sredstava, a nakon prihvatanja novih zakona izostaje njihovo provođenje.

U Republici Hrvatskoj briga o okolišu regulirana je Zakonom o zaštiti okoliša (N.N. br. 82/94), te zakonima o zaštiti prirode, vode, zraka, od buke, o postupanju s otpadom, o prostornom uređenju te o komunalnim djelatnostima. Prvi sustavni pregled stanja okoliša, prostornog uređenja i stambenokomunalne djelatnosti Republike Hrvatske, 1992. godine (Nacionalni izvještaj o okolišu i razvitku, 1992.), a trenutno je u Državnoj agenciji za zaštitu okoliša pri završetku izrada Izvješća o stanju okoliša u Republici Hrvatskoj, 1996.

Za očekivati je da će ovo izvješće sadržavati kvalitetan pregled izvora zagađivanja, emisije i imisije štetnih tvari u okolišu i stanja prirodnih resursa na području Republike, te da će se moći dobiti uvid u stanje okoliša područja na granici sa Slovenijom.

Detaljnija istraživanja kvalitete okoliša, izvora emisije štetnih tvari i analize pojedinih prirodnih resursa obrađena su na razini županija u specijalističkim studijama.

U području Županije varaždinske okoliš je prilično očuvan rezervat prirodnih pejzažnih i rekreativnih vrijednosti, a posebno je vrednovan kao rezervat pitke i termalne vode, te hidroenergetskih potencijala koji su već u eksploataciji. Briga o stanju okoliša na području ove Županije vidljiva je sustavnim praćenjem stanja prirodnih resursa. tijekom 1991. godine na području tadašnje općine Varaždin provedena su istraživanja kvalitete tala (Primjena prirodnih mineralnih tvari u svrhu povećanja plodnosti kiselih tala područja općine Varaždin, 1991.). Snažan utjecaj na okoliš uz intenzivnu uporabu mineralnih gnojiva u poljoprivrednom području uz granicu sa Slovenijom svakako su imali i hidromelioracijski zahvati na rijeci Plitvici te 'divlja' eksploatacija šljunka uz obale Drave. Ove šljunčare poslije eksploatacije koriste se kao stihijska odlagališta otpada, uz intenzivnu poljoprivredu i razvoj industrije uzrokom su povećane

zagađenosti podzemnih voda. Nastojanja ka očuvanju okoliša na području ove županije potakla su nedavno rasprave o potrebitosti izrade Studije o stanju podzemnih voda.

U Krapinsko-zagorskoj županiji naznake stanja okoliša te preporuka za održanje kvalitete u graničnom području nalazimo u segmentu Studije utjecaja na okoliš autoceste Zagreb-Šentilj dionica Krapina-Macelj (1990.). Uz zagađivanje atmosfere porastom cestovnog prometa, u proteklih nekoliko godina zaštita okoliša provodi se pojedinačnim rješenjima na razini lokalnih industrijskih zagađivača, posebice u vezi pročišćavanja otpadnih voda i odlaganja krutog otpada. Veličina problema potakla je na razini Županije razmatranja o izradi Studije o odlaganju otpada (ZGO).

Istraživanje kvalitete okoliša u Zagrebačkoj županiji koncentrirana su na grad Zagreb, što usred nagomilanih problema velikog gradskog središta uzrokuje djelomično zanemarivanje praćenja stanja okoliša u graničnom području. Ipak, u jesen 1995. godine Županija je potakla izradu Studije o povijesnim, sociodemografskim, kulturnim i gospodarskim pretpostavkama razvitka u Žumberku, u okviru kojeg su naznačene neke značajke okoliša u području uz granicu sa Slovenijom (Žumberački izgledi, Sociologija sela, br. 1/2, 1996., str. 47.59).

Karlovačka županija je tijekom 1996. godine izradila studiju Ekološko-gospodarsko vrednovanje tala županije Karlovačke za potrebe razvitka poljoprivrede. Ova studija, iako je usmjerena na istraživanje kvalitete tala, sadrži i snimku stanja okoliša, osvrt na stanje voda u Županiji, te pregled temeljnih izvora zagađivanja. U graničnom prostoru sa Slovenijom protežu se prirodne očuvane cijeline, iako u sjevernom, vinogradarskom dijelu, te u okolici Ozlja primjećuje porast zagađenosti tla prekomjernom uporabom pesticida, čime postoji realna opasnost od zagađenja podzemnih voda. Detaljnije stanje okoliša uz granicu obrađeno je u Studiji utjecaja na okoliš autoceste Karlovac-Rijeka, dionica Karlovac-Bosiljevo, 1996. iako su zatražene dopune i ponovna rasprava.

U Primorsko-goranskoj županiji uz granicu sa Slovenijom protežu se u većoj mjeri očuvana prirodna područja. Posljednjih desetak godina zamjećena je pojava sušenja goranskih šuma, a stanje se iz godine u godinu pogoršava. Uzrok je u prijenosu onečišćenja zraka s riječkog područja (Informacija o stanju čovjekove okoline na području općine Rijeka i aktivnostima koje se poduzimaju na unapređivanju stanja, 1997. i Dugoročni društveno-ekonomski razvoj zajednice općina Rijeka, Ekonomski fakultet Rijeka, 1990.), i istočne Istre, te iz srednje Europe. Također, tijekom 1995. godine izrađena je studija Ekološko-gospodarsko vrednovanje tala županije tala županije Primorsko-goranske za potrebe razvitka poljoprivrede Agronomski fakultet, Zagreb, 1995. Jednako kao i u Karlovačkoj županiji ova studija značajan je doprinos praćenju stanja okoliša u cijeloj županiji, pa tako i u području granice sa Slovenijom.

Kvalitetno izrađen pregled stanja okoliša sadržan je u razvojnoj studiji Istarske županije. Analize obuhvaćaju zagađenost temeljnih prirodnih resursa tla, vode i zraka, postupanje s otpadom,

koncentracije zagađivača i preporuke za sanaciju ugroženih područja. Očuvane prirodne cjeline uz granicu sa Slovenijom na području Primorsko-goranske županije nastavljaju se i u Istarskoj županiji sve do Buzeta i Buja, jačih industrijskih središta s povećanom emisijom štetnih tvari. Uz povećanu zagađenost zraka (tvornice cementa, termoelektrana) posebnu opasnost na razini Županije predstavlja zagađenost otpadnih voda iz unutrašnjosti Istre, te se ovi problemi nastoje riješiti poboljšanjima sistema za njihovo pročišćavanje. Zaštita okoliša na razini Županije bitna je pretpostavka temeljne gospodarske orijentacije ka razvoju turizma. U studiji Zaštita okoliša u funkciji razvoja turizma u Istri, Susreti na dragom kamenu, 1994., uz tradicionalno turistička područja na obali mora, ističu se prirodne ljepote u unutrašnjosti Istre, te na području uz Slovensku granicu.

Interesantno je da gospodarski razvijena Međimurska županija koja ima značajne prirodne ljepote nema sustavno organiziranu brigu o okolišu. Iako nisu zamjećene ekološke katastrofe širih razmjera svakako bi trebalo snimiti situaciju (posebice obzirom na intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju, vodotoke Drave i Mure) i izradili preventivni program zaštite i očuvanja prirodnih resursa.

Glavne mjere za zaštitu okoliša

U Republici Hrvatskoj nema posebne studije o stanju i zaštiti okoliša na graničnom području, ali temeljem Izvještaja o stanju okoliša, razvojnih studija Županija i studija stanja pojedinih prirodnih resursa, tla, voda, zraka na razini županija moguće je zaključiti slijedeće:

- Prostor uz granicu Hrvatske i Slovenije pretežno je očuvana prirodna cjelina, a zabilježene štete po okoliš većinom su posljedica emisija i imisija štetnih tvari iz udaljenijih područja. Očigledni pokazatelj jakosti ovih utjecaja je sušenje šuma Gorskog kotara.

- Sa slovenske strane najznačajniji su utjecaji industrijskih središta okolice Velenja, Krškog, Novog Mesta, Metlike i Brežica, a sa hrvatske intenzivne poljoprivredne proizvodnje u području Međimurske, Varaždinske i sjevernog dijela Karlovačke županije. U manjoj mjeri uzročnik šteta u okolišu u graničnom prostoru prema Sloveniji su lokalne industrije, posebice u Istarskoj županiji na području Buzeta i Buja.

Republika Hrvatska i Republika Slovenija naglašavaju zaštitu okoliša i očuvanje prirodnih ljepota kao bitne postavke budućeg razvoja. Granični pojas ima izgledne primjerke za intenzivniji gospodarski razvoj uz očuvanje prirodnih resursa, a zajedničkim aktivnostima postojeći problemi u okolišu na tom području mogu se djelomično sanirati, ako ne i u potpunosti riješiti. Sa svoje strane Republika Hrvatska trebala bi potaknuti slijedeće aktivnosti:

- Izradu katastra zagađivača i jednoobraznog sustava mjerenja emisija i imisija u okoliš,
- Staviti pod kontrolu izvore zagađivanja te predložiti metode sanacije

Zemljopisni položaj područja uz granicu čini prirodne i agreološke prilike pogona za raznovrsnu poljoprivrednu proizvodnju, posebice proizvodnju zdrave hrane, a prirodne ljepote ovog područja pogodne su za razvoj seoskog turizma. Uz kontrolu zagađivanja postupke sanacije postojećih šteta u okolišu, iskorištenje ovih pogodnosti omogućiti će brzi i kvalitetni napredak upravo na temelju pravilnog iskorištenja prirodnih obilježja i zemljopisnih prednosti.

Ljudski resursi – stanje

Segment ljudskih resursa od strateškog je značenja za budući razvoj gospodarstva i ukupni razvoj pogranične zone prema Sloveniji. Sadašnje stanje obilježava:

- neravnomjernost u pogledu rasporeda i strukture populacije, zaposlenosti, depopulacije i migracija; najveći problem su u dijelovima zone koje prolaze kroz županiju Istarsku, Primorsko-goransku, Karlovačku te kroz dio Županije zagrebačke (Žumberak);

- neravnomjernost u pokrivenosti školama, osobito škola koje su u stanju pružiti znanja i vještine potrebne za poduzetništvo i obrt;

- prilična nezaposlenost uz vrlo neprimjerene mogućnosti prekvalifikacija, doškolovanja, pokretanje obiteljskih i malih poduzeća, samozapošljavanja i dr.

Međutim, činjenica je da se ponuđeni kapaciteti ne koriste dovoljno i da kadrovske službe u poduzećima stavljaju primjedbe na usmjerenost programa srednjih škola prema potrebama rada. Osim toga, eskalirajuća i zabrinjavajuća nezaposlenost u pojedinim županijama, kao i potrebe industrijskog restrukturiranja nalažu da se dužna pažnja posveti problemima razvoja novih obrazovnih programa (po uzoru na zapadnoeuropska i američka iskustva, te japanska kada je u pitanju 'obrazovanje na poslu'), problemima prekvalificiranja, strukovnog obrazovanja te edukacije i treninga u cilju svladavanja novih menadžerskih, organizacijskih, tehnoloških, financijskih, marketinških, pravnih i drugih vještina.

Razvojni ciljevi

Proces industrijske preorijentacije na stvaranje novih proizvodnih niša zahtijeva poticanje industrijske diverzifikacije i programa restrukturiranja i investiranja javnog sektora u privredu. Na području ljudskih potencijala, u takvoj se situaciji mora pojačano djelovati prvenstveno na organiziranju treninga za radnike na ugroženim ili potpuno ugašenim radnim mjestima s ciljem prekvalifikacije. Nadalje, potrebno je podržati razvoj novih poduzeća kroz različite oblike obučavanja novih poduzetnika i njihova upoznavanja sa svim relevantnim stručnim znanjima, kao i njihova osposobljavanja za organizacijske i druge vještine. Konačno, potrebno je

organizirati treninge za prihvaćanje novih tehnologija i upoznavanje s njihovim prednostima i nedostacima.

U ruralnim područjima potrebno je organizirati specijalističke programe i upoznati mlade poljoprivrednike i lokalne poduzetnike s najnovijim dostignućima na njihovom području. Druga značajna aktivnost mogla bi biti davanje podrške onima koji odluče ostati u ruralnim područjima putem motivacijskih obrazovnih programa i širenjem poslovnih informacija koje će smanjiti izoliranost tih područja. Time bi se moglo smanjiti osipanje kvalitetnog kadra i njihov odlazak u urbane sredine i druga hrvatska područja kao i u inozemstvo.

Ljudske resurse treba razvijati kroz suradnju s drugim županijama u pograničnoj zoni i u zemlji, kao i regijama u inozemstvu. Potrebno je stimulirati i podugovaranje i ostale oblike suradnje između poduzeća. Na području strukovnog osposobljavanja taj se proces prati obučavanjem menadžera (marketing, organizacija, financije, distribucija i prodaja), upoznavanjem s novim tehnologijama o tržištu, širokim općim obrazovanjem, te upoznavanjem s novim procesnim tehnologijama i novim načinima proizvodnje.

Kao osnovne ciljeve u segmentu razvoja ljudskih resursa u županijama pogranične zone možemo izdvojiti sljedeće:

- osposobljavanje stručnih i administrativnih kadrova iz županijskih i lokalnih uprava i institucija za efikasno upravljanje i organiziranje poslovanja u skladu s 'novom ulogom' ovih tijela
- osposobljavanje stručnjaka koji će biti angažirani u institucijama podržavajuće gospodarske infrastrukture za poduzetništvo (koje je nužno razvijati)
- osposobljavanje trenera koji će biti osposobljeni za implementaciju obrazovnih programa
- podizanje razine specijalističkih znanja kod menadžera i poduzetnika
- omogućavanje prekvalificiranja radnika koji su ostali bez posla
- osposobljavanje mladih stručnjaka u deficitarnim znanjima i vještinama koje su potrebne u gospodarstvu pograničnih županija.

Potrebne mjere na razini pograničnih županija

Oblici uključivanja lokalnih institucija i poduzetnika:

1) Buduće lokalne razvojne agencije (ili slične institucije podržavajuće infrastrukture koju treba razviti) mogu imati centralnu ulogu u organiziranju radnih grupa i udruženja, njihovom

umrežavanju i iniciranju u organizaciji i provedbi različitih projekata vezanih uz obrazovanje i organiziranje specijalističkih tečajeva.

2) Institucije i tijela koje utječu na razvoj županija /Županijsko vijeće, Županijska komora, gradska vlada i dr.) treba dati podršku programima obrazovanja kroz organiziranje seminara i pružanje infrastrukturne podrške u opremi i prostoru.

3) Poduzeća mogu sama organizirati usavršavanje radnika u suradnji s pojedinim ministarstvima, institutima, Hrvatskom gospodarskom komorom, stručnjacima iz drugih županijskih uprava i institucija, domaćim i stranim institucijama i pružiti praktičnu pomoć u organiziranju raznih tečajeva.

Što se tiče financiranja projekata, mogu se kombinirati sredstva iz različitih izvora. Sredstva poduzeća mogu se koristiti za internu obuku zaposlenih ili se mogu transferirati trening organizacijama. Županijske vlasti bi trebale organizirati dio sredstava iz proračuna ili organiziranjem tečajeva koji bi se financirali sponzorstvima i kotizacijama polaznika. Nadalje, za potrebe razvoja ljudskih resursa moguće je osigurati i inozemnu podršku (određeni Direktorati i institucije u okviru Europske unije, fondacije, međunarodne razvojne institucije, određene vladine institucije u SAD-u, Njemačkoj, Velikoj Britaniji i sl.).

Mala i srednja poduzeća (MSP) u gospodarskom razvoju pogranične zone

Mala i srednja poduzeća smatraju se danas jednim od ključnih faktora regionalnog i lokalnog razvoja. Strukturne promjene u gospodarstvu išle su u prilog njihova razvoja, a tehnološke promjene i specijalizacija velikih poduzeća omogućili su im ispunjavanje tržišnih 'niša'. U okolnostima kada se od proizvođača očekuje da znatno fleksibilnije i dinamičnije reagiraju na promjene i potiču vlastitu preorijentaciju i razvoj, mala i srednja poduzeća niču kao izrazito dinamični generatori inovativnosti i poduzetništva na lokalnoj i regionalnoj razini.

U protekla dva desetljeća pokazalo se da većina 'uspješnih' zapadnoeuropskih regija svoju uspješnost mogu zahvaliti upravo vrlo razvijenom sektoru MSP, koji je utjecao na nicanje cijelog niza dinamičnih prostornih inovacijskih sustava, koji su bitno doprinijeli gospodarskom razvoju i konkurentnosti ovih regija. Politici podržavanja sektora MSP i sa centralne i regionalne razine izuzetno se naglašeni značaj pridaje primjerice u Njemačkoj koja ima dugu tradiciju podržavanja sektora MSP, dobro poznati kao 'Mittelstand'. Vidljiv rezultat uspješnosti ovakve politike na regionalnoj razini u Njemačkoj je svakako i svjetski poznat primjer 'uspješne' regije - Baden Wuerttemberg, u okviru koje su mala inovativna poduzeća jedan od osnovnih stupova rasta. Pored ove regije, među gospodarski razvijene regije s razvijenim sektorom MSP vrijedi spomenuti one u sjeverno-istočnoj Italiji, Danskoj, Španjolskoj, Finskoj, Francuskoj te drugdje.

U ovim se zemljama, za razliku od pristupa koji je u većoj mjeri bio usredotočen na centralne regije i njihova središta, spoznale nove mogućnosti i potencijal manjih gradova i perifernih, ali poduzetnički dinamičnih područja, čiji je razvoj moguće bazirati na novoj organizaciji proizvodnje i fleksibilnim oblicima suradnje između poduzeća. Upravo ovi specifični odnosi do kojih je došlo između cijelog niza poduzeća koja su angažirana u proizvodnji jednog finalnog proizvoda, te niza onih koja ih sa svojim uslužnim djelatnostima nadopunjuju i servisiraju, pridonijeli su stvaranju efekta mreža i mrežnih sistema, tzv. 'klastera' (grozdova, tj. skupovima malih poduzeća). Radi se o industrijskom modelu utemeljenom na povezivanju specijaliziranih i međusobno komplementarnih malih i srednjih poduzeća (MSP). Ovakvi klasteri i mreže podugovaračkih poduzeća pridonijele su nicanju cijelog niza izrazito dinamičnih lokaliteta na području zapadne Europe. Iako je njihovo nicanje velikim dijelom posljedica i specifično društveno ekonomskih zatečenih okolnosti, pokazalo se da je uloga lokalnih vlasti i regionalnih uprava i razvojnih institucija bile i te kako naglašena u ovom području.

U spomenutom regionalnom modelu industrijske organizacije, koji se uobičajeno naziva 'industrijskim distriktom', proizvodnja je organizirana u okviru tzv. 'sistemskih područja', koja karakterizira sektorska specijalizacija, blizina poduzeća i uglavnom negradsko, tj. ruralno okruženje. Ovakvi lokalni proizvodni sistemi u velikoj su mjeri samostalni u svom razvojnom procesu i lokalni razvoj ima karakteristike 'prema sebi usmjerenom razvoju' utemeljenom na lokalnim resursima i interno kontroliranim procesima akumulacije.

Značajan preduvjet za izuzetno inovativno i uspješno poslovanje velikog broja decentraliziranih malih poduzeća u okviru spomenutog modela koji leži u intenzivnoj funkcionalnoj interakciji koja se odvija unutar, ali i između poduzeća. Tako se unutar poduzeća razvija izuzetno bliska suradnja između vlasnika, dizajnera, tehničara i proizvodnih radnika - na hijerarhijske razlike gleda u smislu formalnosti. Ovdje je karakteristična intenzivna razmjena ideja između vlasnika, proizvođača i malih konzalting poduzeća, a do neposredne suradnje dolazi između dinamičnih malih poduzeća koja dijele troškove i inovacija, međusobno izmjenjuju narudžbe, imaju zajednički marketing, računovodstvene i tehničke usluge, zajednički nabavljaju sirovine, natječu se za zajmove i slično. Temeljem takve organizacijske proizvodnje ostvaruju se uvjeti za razvoj fleksibilnih, inovativnih i dinamičnih i lokalnih proizvodnih sistema koji bitno doprinose konkurentnosti regija. Iskustva u zapadnoj Europi pokazala su da često i manje razvijene regije i manji gradovi temeljem ovakve organizacije proizvodnje postigle konkurentnost na zavidnoj razini.

Imajući na umu značaj koji su MSP imala i još uvijek imaju za uspješnost spomenutih i niza drugih zapadnoeuropskih regija, kao i činjenicu da poticajne mjere za razvoj ovog sektora čine okosnicu mera regionalne politike u većini zapadnoeuropskih regija - nije iznenađujuće da ga smatra 'regionalnim pojasom sa spasavanjem'. To je ujedno i jedan od razloga uslijed kojega se mjere za promociju ovog ključnog faktora regionalnog razvoja intenzivno poduzimaju posljednjih godina u prvom redu u manje razvijenim regijama Europske Unije.

S obzirom na trenutno gospodarsko stanje i poteškoće s kojima su suočene pojedine općine pogranične zone prema Republici Sloveniji, značajan je slijedeći potencijalni doprinos ovih poduzeća procesu gospodarskog razvoja ovog područja:

- uloga u poticanju procesa gospodarskog restrukturiranja pojedinih područja pogranične zone,
- doprinos novom zapošljavanju,
- lakše prilagođavanje tehnološkim napretku,
- njihova uloga potencijalnog rasadišta inovacija,
- omogućavanje iznadprosječnih razina produktivnosti,
- doprinos izvoznim prihodima pogranične zone,
- podržavanje restrukturiranja i rasta postojećih velikih poduzeća na ovom području,
- doprinos stvaranju novog poduzetničkog okruženja na području pogranične zone,
- doprinos poticanju tržišne konkurencije.

Ovaj će potencijal sektora MSP biti moguće iskoristiti, te na taj način potaknuti gospodarsko oživljavanje pogranične zone jedino ukoliko se u okviru institucija (u prvom redu lokalne i županijske razine), a u određenoj mjeri i centralne razine, izađe u susret osnovnim potrebama poduzetnika. Među osnovne potrebe poduzetnika pogranične zone valja spomenuti sljedeće:

1. potrebe za financijskom podrškom, ali i savjetodavnim uslugama
2. potrebe za informacijama i savjetima (izrazito naglašena s obzirom na periferniji položaj pogranične zone)
- 3) potrebe za povezivanjem s drugim poduzetnicima iz općine, županije, drugih hrvatskih županija, ali i iz inozemstva (u prvom redu sa Slovenijom)
4. potrebe za poslovnim prostorom (naglašeno kod kategorije 'start-up' ili poduzetnika početnika)
5. potrebe za obrazovanjem i stjecanjem novih znanja i vještina

Razvojne institucije -podržavajuća gospodarska infrastruktura za poduzetništvo

Pojam podržavajuće infrastrukture podrazumijeva institucije, tj. instrumente kojima se podržava i pomaže otvaranje novih i razvoj postojećih poduzeća (prvenstvo malih i srednjih), kroz pružanje cijelog raspona usluga: poslovni prostor i prateće usluge; informativne, pravne, marketinške, tehnološke, financijske, dizajnerske i slične usluge; pomoć prilikom povezivanja s lokalnim, drugim domaćim i stranim poduzećima, upravnim, razvojnim, financijskim i drugim institucijama i poslovno informativnim mrežama i dr.

Uloga ove infrastrukture naročito dolazi do izražaja prilikom poticanja gospodarskog restrukturiranja i poduzetništva na lokalnoj i regionalnoj razini, uslijed čega ih se naziva

instrumentima lokalnog i regionalnog gospodarskog razvoja, koji često imaju ulogu i tzv. 'posrednika' (intermediaries) između privatnog i javnog sektora, industrije i znanosti ili industrije i uslužnog sektora.

Ključni instrument gospodarske infrastrukture za poticanje poduzetništva i inovativnosti na lokalno/regionalnoj razini su:

- lokalne/regionalne razvojne agencije,
- poduzetnički inkubatori,
- tehnološki parkovi i centri,
- uslužni poslovi centri.

Lokalne razvojne agencije

Lokalne razvojne agencije osnovni su instrument podržavajuće gospodarske infrastrukture koje se osnivaju u cilju podržavanja lokalnog/regionalnog razvoja, gospodarskog oživaljavanja i restrukturiranja. Uobičajeno je da se takve institucije različito nazivaju. Pretežito se radi o lokalnim/regionalnim agencijama, uredima ili centrima, koji se razlikuju organizacijski (privatne, državne, mješovite) i funkcionalno (jednofunkcionalne i multifunkcionalne - ovisno o tome jesu li nadležne za opći razvoj ili određene ciljane aktivnosti, specifične grupe itd.).

U širem smislu uloga lokalnih razvojnih agencija je da:

- promoviraju i implementiraju gospodarske aktivnosti na lokalnoj razini,
- usmjeravaju interese lokalne zajednice i identificiraju inovativne strategije za cjelokupni proizvodni sustav,
- djeluju kao spona između državnih i privatnih subjekata te između ponude i potražnje poslovnih usluga (poticanje protoka informacija i sl.),
- stimuliraju sudjelovanje lokalne zajednice u projektima gospodarskoga razvoja lokaliteta,
- pridonose boljem razumijevanju, koordinaciji i suradnji između lokalnih aktera,
- mobiliziraju interne resurse prema lokalnim industrijskim poduzećima,
- jačaju veze i suradnji između poduzeća,
- promoviraju lokalno industrijsko okruženje,
- promoviraju znanstveno-tehnološko okruženje,
- uspostavljaju sponu s vanjskim svijetom (traganje za novim vanjskim tržištima, razvoj zajedničkih programa, suradnje i partnerstva s poduzećima iz drugih regija i zemalja).

U djelokrug njihova rada spada i dijagnosticiranje lokalne gospodarske situacije, vrednovanje lokalnog potencijala, kao i uspostavljanje veza s vanjskim okruženjem. Umjesto privlačenja stranih poduzeća (ranije uobičajeno davanje olakšica u smislu infrastrukture i zemljišta) one upravljaju i oslanjaju se na lokalne resurse.

Ove agencije okupljaju državne, regionalne i lokalne vladine dužnosnike i stručnjake, a svaka je od njih usmjerena rješavanju vrlo specifičnih regionalnih razvojnih problema.

Iako su uobičajen instrument i u razvijenim regijama, ove se institucije prvenstveno osnivaju u nazadnim i perifernim regijama, zbog čega ih se ne može smatrati prioritarnim instrumentom u pojedinim područjima pogranične zone. Njih je potrebno razvijati u pograničnoj zoni iz razloga što se pokazalo da je nemoguće upravljati razvojem perifernih manje razvijenih područja iz udaljenijih glavnih gradova. To se objašnjava činjenicom da, kao prvo, vladino tijelo smješteno u Zagrebu nema toliki interes niti motivaciju za razvoj pojedinog područja pogranične zone kao što ga imaju ljudi koji u tom pograničnom području žive. Ovakvo tijelo na lokalnoj razini može se osloniti na lokalno znanje koje je prisutno u županiji/općini u kojoj će se razviti takva institucija, a biti će i osjetljivije na potrebe, probleme i mogućnosti područja pogranične zone u kojem će biti postavljeno nego li administracija iz centralnih upravnih institucija. U tom se smislu na razvoj ovakvih tijela u pograničnoj zoni treba gledati u smislu instrumenta ne samo regionalne, već i cjelokupne gospodarske politike Hrvatske.

Uloga ovih institucija može biti dominantna u formuliranju, implementaciji i nadzoru politika i mjera koje ciljaju na oživljavanje, restrukturiranje i razvoj pojedinog područja pogranične zone. Među ostalim, one mogu pružati savjetodavne usluge lokalnim investitorima, privlačiti nova poduzeća u pogranične županije, stvarati i poboljšavati komunikaciju sa svim akterima lokalnog gospodarstva, razvijati i tržiti lokalno industrijsko zemljište, te promovirati svaku pograničnu županiju kao atraktivnu lokaciju za nove investicije. Od posebne je važnosti njihova uloga u diseminiranju informacija (o tržištima, dobavljačima, kupcima, zajmovima, regulativi, drugim razvojnim projektima, standardima i sl.).

Ove bi institucije trebalo razviti u svakoj pograničnoj zoni.

Poduzetnički inkubatori

Poduzetnički inkubatori institucije su koje pružaju podršku malim poduzećima u za njih su u kritičnom razdoblju od 2-3 godine nakon otvaranja poduzeća. U tom razdoblju poduzeće dobiva potrebne savjete i logističku podršku, za koje plaća određenu nadoknadu. U inkubatoru poduzetnicima se pruža: mali i jeftini poslovni prostor, opća infrastruktura (energija, telefon, telefax, kompjuteri i ostala potrebna oprema) koja bitno snižava troškove, kontinuirana obuka poduzetnika, te ostale usluge (marketinške, financijske, pravne, vanjskotrgovinsko poslovanje i sl.). Svrha pružanja ove podrške je poticanje nastajanja što većeg broja malih poduzeća, te njihovo osposobljavanje za uspješnu tržišnu utakmicu.

S obzirom da je jedan od ciljeva razvoja pogranične zone gospodarsko oživljavanje kroz razvoj

poduzetničkog okruženja, ovom je instrumentu potrebno dati strateški značaj.

Na razvoj poduzetničkih inkubatora u pograničnoj zoni treba gledati u kontekstu razvoja cijele mreže ovih institucija u Hrvatskoj. Njih je potrebno razvijati na temelju već postojećih inkustava s razvojem poduzetničkih inkubatora u Primorsko-goranskoj županiji, te vanjskim iskustvima.

Kao i druge razvojne agencije, razvoj poduzetničkih inkubatora podrazumijevati će angažiranje lokalnih i županijskih uprava (županijski uredi za gospodarstvo, Obrtnička i gospodarska komora), kao i lokalnih stručnjaka. Državne i županijske institucije trebale bi dijelom financirati njegovu izgradnju uz neophodnu inozemnu financijsku i stručnu pomoć.

Tehnološki parkovi i centri

Tehnološki parkovi i centri daljnji su instrument poticanja regionalnog razvoja, kroz podržavanje inovativnih okruženja za razvoj MSP. Oni su najuobičajeniji primjer 'mosta' između sveučilišta (s kojima usko surađuju) i industrije (MSP), a generiraju 'razvoj okruženja koje djeluje u smislu poticanja tehnološke inovativnosti'. Radi se o politici poticanja alternativnog konkuriranja s novim proizvodima i novim kvalitetama koje su plod primjene novih dostignuća tehnologije u proizvodnim procesima.

Ove je institucije moguće razvijati u bilo kojoj regiji u svrhu poticanja poduzetništva, inovativnosti te regionalnog gospodarskog i tehnološkog razvoja. Iako se po funkciji mogu razlikovati, zajednička im je uloga podržavanje razvoja MSP s područja visokih tehnologija.

Među ciljeve tehnoloških parkova/centara valja spomenuti:

1. poticanje poduzetništva i pružanje podrške osnivanju malih poduzeća,
2. otvaranje novih radnih mjesta,
3. privlačenje novih, čistih i profitabilnih tehnologija,
4. razvoj novih inovacijskih rješenja,
5. transfer znanja između razvojnih ustanova i industrije, odnosno koordinacija znanstvenih usluga za potrebe poduzetnika,
6. transfer informacija potrebnih za razvoj poduzetništva

Kritična masa za iniciranje djelovanja i daljnje održavanje tehnoloških parkova postiže se u uvjetima kombinacije faktora i okruženja (struktura poduzeća u području, spremnost na razvoj visokih tehnologija i suradnju sa znanstvenim institucijama, blizina sveučilišta i drugih istraživačkih centara, prisutnost visoko obrazovane radne snage i dr., izgrađena telekomunikacijska i druga fizička infrastruktura) koji pogoduju nastanku dovoljno velikog broja poduzeća visoke tehnologije.

S obzirom da u pograničnoj zoni prema Republici Sloveniji ova kritična masa za djelovanje tehnoloških parkova ne postoji, teško da bi razvoj ovih institucija bio isplativ u narednom kratkoročnom razdoblju, pa se stoga ne treba smatrati jednim od strateških prioriteta. On bi možda u većoj mjeri bio interesantan kao instrument za suradnju s prekograničnim slovenskim regijama, kao što je to primjerice tehnološki park u Mariboru - koji ima funkciju transfera znanja i suradnje između poduzeća između gradova Maribora i Graza.

Stoga bi razmatranje razvoja ovog inače značajnog instrumenta za regionalni razvoj i regionalnu konkurentnost trebalo odgoditi do trenutka kada će postojati osnovni preduvjeti za njihovo osnivanje. Jer, pored nepostojeće znanstvene i istraživačke infrastrukture u pograničnoj zoni, za sada na žalost još uvijek nema niti lokaliteta u okviru ove zone u kojima je zapažena uloga MSP s područja visokih tehnologija. Dok ova kritična masa inovativnih proizvodnih poduzeća ne bude prisutna u okviru uže prostorne cjeline ove zone, ovaj ipak relativno skupi instrument ne bi bio isplativ.

Poslovni uslužni centri

U razvijenim tržišnim gospodarstvima uobičajen je cijeli niz različitih poslovnih centara, pod različitim nazivima - primjerice, poslovno-uslužni centri, poslovno-inovacijski ili informativni centri - kojima je osnovna svrha da opslužuju poduzetnike, u prvom redu one u malim i srednjim poduzećima, te da na taj način pridonose lokalnom i regionalnom razvoju. Dvije su osnovne vrste ovih centara:

1. oni koji nude neposredne proizvodne poslovne usluge,
2. oni koji nude tražene prateće poslovne i specijalizirane usluge, primjerice: dizajn, tehnološke usluge, upravljanje, administraciju i konzalting, informacijske i kumpjuterske usluge, tehničke usluge ili one vezane za samu proizvodnju, tehnološke, istraživačke, marketinške, financijske, logističke ili operativne usluge i sl.

Osnovni je preduvjet djelovanja ovakvih centara sudjelovanje lokalnih malih i srednjih poduzeća u financiranju, upravljanju i kontroli njihova rada. Ovi se uvjeti ocjenjuju kao efektivan način stimuliranja proizvodnje neophodnih poslovnih usluga kao i ispunjavanja cilja samofinanciranja centara. S obzirom na često pomanjkanje tržišta za poslovne usluge na lokalnoj razini, u prvoj fazi organizacije centara nužna je javna podrška, kao i podrška raznih udruženja.

Ovdje se također mogu ubrojiti agencije koje pružaju informacije o tehničkim standardima u drugim zemljama, budući da poduzetnici rijetko znaju kome da se obrate za neophodne informacije. Ove agencije mogu obavljati i usluge kao što je prevođenje tendera sa stranih jezika i sl. Ipak, njihove se usluge najčešće svode na diseminiranje informacija.

Kada je riječ o poslovno-inovacijskim ili informativnim centrima - u određenoj mjeri se radi o komplementarnom, a često i vrlo sličnom instrumentu tehnološkim parkovima/centrima. Njihova je osnovna svrha informativno umrežavanje inovativnih industrijskih poduzeća. Radi se o instrumentu koji je vrlo popularan u zemljama Europske Unije, a posljednjih godina se uz financijsku i tehničku pomoć EU oni osnivaju i u zemljama srednje i istočne Europe. Ovi su centri na razini EU umreženi, i s obzirom da su već razvijeni i u Sloveniji, te da pružaju široke mogućnosti u smislu povezivanja poduzeća u regiji u kojoj se osnivaju s MSP širom Europe, trebalo bi razmotriti mogućnosti da se oni osnuju u okviru postojećih lokalnih i županijskih institucija u pograničnoj zoni. Dugoročnije gledano, ovaj je instrument interesantan upravo zbog važnosti povezivanja pograničnih MSP sa slovenskim i drugim MSP u zapadnoj Europi. Za razvoj ovih centara u pravilu se dobivaju sredstva EU, pa će u ovom aspektu trebati posvetiti dužnu pažnju u trenutku kada Hrvatska bude imala otvoren pristup ovom značajnom programu. Potrebno je naglasiti da prilikom razvoja spomenutih institucija podržavajuće gospodarske infrastrukture nije potrebno otvarati nove ustanove, već iskoristiti postojeće kapacitete u okviru primjerice županijskih ureda za gospodarstvo, općinskih uprava i sl. Na početku će biti dovoljno osposobiti 1-2 osobe, te opremiti jednu prostoriju, uključujući i informatičku opremu. Važno je da administracija u okviru institucija bude dobro informativno umrežena i vertikalno povezana s institucijama i tijelima na centralnoj razini, ali i horizontalno povezana s gospodarskim, financijskim, razvojnim i drugim subjektima u okviru svake županije. Time je olakšan protok svih poduzetniku neophodnih informacija.

Neminovno se ovdje nameće pitanje zašto pružanje ovakvih, poduzetniku neophodnih usluga, ne mogu organizirati privatna poduzeća. Odgovor je jednostavan. Privatna poduzeća takve usluge (u prvom redu mislimo na strateški značajne usluge pružanja informacija) naprosto ne pružaju i u ovom segmentu tržište ne funkcionira, tj. radi se o nepravilnosti u samom tržišnom mehanizmu.

Obrazovanje i training

S obzirom da su ljudski resursi ključni faktor regionalnog razvoja, a imajući na umu upravo probleme vezane za nedostatne ljudske resurse u pojedinim općinama pogranične zone, razvoju ljudskih resursa potrebno je dati ključan značaj prilikom poticanja razvoja cijele pogranične zone.

Razvoj ljudskih resursa olakšati će proces zadržavanja sposobnih mladih ljudi iz ovih općina u razvijenija gradska središta u Hrvatskoj, te omogućiti kvalificiranim osobama koje nemaju adekvatno zaposlenje da se preobrazuju, prođu kroz dodatne specijalističke kurseve, te na taj način aktivno uključe u gospodarske djelatnosti u ovom području.

Razvoj ljudskih resursa u pograničnoj zoni najuže je povezano s poticanjem poduzetničkog okruženja, upravo kroz poticanje usvajanja novih vještina, umijeća i znanja, i to iz područja financija, menadžmenta, organizacije poslovanja, planiranja, prava, dizajna, marketinga i sl. Ono će također omogućiti bolje servisiranje poduzetnika od strane administracije i stručnjaka s

lokalnim i županijskim upravnim tijelima, kao i podržavajućim institucijama koje je tek potrebno razviti.

Razvoj ljudskih resursa moguće je provoditi kroz razvoj i implementaciju specifičnih programa edukacije i traininga prioritarno za sljedeće kategorije stanovništva pograničnih općina prema Republici Sloveniji:

- poduzetnike (nova znanja na području menadžmenta organizacije, financije, prava, informatike, tehnologije i dr.)

- menadžere ('-')

- zaposlene u malim i srednjim poduzećima (strukovno osposobljavanje, preobrazovanje, učenje na radu, savladavanje specifičnih vještina i dr.)

- administraciju i stručnjake u lokalnim upravnim tijelima, te za potrebe institucija podržavajuće infrastrukture

S obzirom da su potrebe vrlo izražene te da za sada još uvijek ne postoje nikakvi programi, kursevi niti institucije u ovom području, potrebno je prioritarno:

- razviti nove programe edukacije i traininga za spomenute kategorije stanovništva pograničnih zona

- prvo educirati trenere, koji će biti dugoročno angažirani u segmentu edukacije i traininga na ovom području

- osigurati prostor u postojećim obrazovnim ili upravnim institucijama na lokalnoj i županijskoj razini

- osigurati financijsku potporu za implementaciju programa edukacija i traininga (lokalna, županijska, centralna razina). Ovdje je značajna i financijska potpora inozemnih institucija.

Organizaciju i provedbu edukacije i traininga za potrebe poduzetnika u pograničnoj zoni treba razmatrati u okvirima razvoja institucija podržavajuće gospodarske infrastrukture, prioritarno lokalnih razvojnih agencija.

Instrumenti i mehanizmi za podršku razvoju poduzetništva, financijski instrumenti i mehanizmi za podršku razvoja poduzetništva na lokalnoj razini

Uloga ekonomskih politika za razvitak poduzetništva

Problematiku gospodarskog razvitka pogranične zone prema Republici Sloveniji, a naročito segmentu poreznih i financijskih stimulacija, te financijskih instrumenata za razvitak malih i srednjih poduzeća, te obrtništva, neophodno je promatrati odvojeno - relativno razvijenija područja od nerazvijenijih - imajući na umu navedene različitosti.

Osim industrijske politike, i u okviru financijskog područja postoji nekoliko osnovnih mogućnosti gdje država općenito utječe na razvitak malih i srednjih poduzeća, te obrtništva. To znači da osim sudjelovanja u većini mjera i oblika industrijske politike, preostaje izravan utjecaj u području fiskalne politike i poreznog sustava.

S aspekta cilja porezni poticaji se mogu podijeliti na više skupina, pa se razlikuju opći poticaji, selektivni poticaji, te poticaji za privlačenje stranog kapitala. Opći poticaji se odnose općenito na investicije i politiku ulaganja. Najvažniji oblici ovih poticaja su investicijski krediti, ubrzana amortizacija, mirovanje poreza i oslobađanje plaćanja poreza na profite osnovnih poduzeća u početnom razdoblju poslovanja. selektivni poticaji imaju kao osnovni cilj potaknuti ulaganja u određene gospodarske grane ili potaknuti razvoj odabranih regija skretanjem kapitala u određene grane ili regije. Kod selektivnih poticaja nameće se velikih problem izbora grana kojima treba dati prednost. Druga vrsta selektivnih poticaja su regionalni poticaji kroz podupiranje ulaganja ili zaposlenosti u određenim regijama. Najčešći oblici selektivnih poticaja su regionalni poticaji razvoju kroz podupiranje ulaganja ili zaposlenosti u određenim regijama. Najčešći oblici selektivnih poticaja su dotacije plaća, ako je svrha poboljšanje životnog standarda stanovništva regije i različiti porezni oblici kako bi se privuklo ulaganje kapitala u određenu regiju.

Područja kod kojih se može poticajno utjecati na razvitak srednjeg i malog poduzetništva i obrtništva su: zapošljavanje, ulaganje u dugotrajnu imovinu te opće financijske olakšice koje utječu na povećanje i širenje proizvodnje. Pri tome porezne olakšice zauzimaju važno mjesto. Na razini države najčešći vidovi poreznih olakšica su: potpuno ili djelomično oslobađanje od poreza, porezna olakšica na investicije, oslobađanje od oporezivanja reinvestiranog profita, te ubrzana amortizacija.

Kao jedna u praksi najčešće korištena mjera poticanja gospodarskog razvitka, porezni poticaji razvitku (porezne olakšice), prema mnogobrojnim potvrdama u stvarnom životu, imaju dobrih i loših obilježja, te učinak na razvitak područja za koje se porezne olakšice donose.

Prije ikakvog eksperimentiranja s uvođenjem bilo kakvih poreznih poticaja u ovom pograničnom području potrebno je načiniti potpunu cost-benefit analizu učinaka donošenja odluke o poreznim olakšicama. Zbog postojanja loših učinaka uslijed donošenja poreznih poticaja, ovdje

treba spomenuti samo one značajnije. Loši učinci poreznih poticaja su: smanjivanje ukupnih fiskalnih prihoda u državnom proračunu (što zbog manjka ukupnih sredstava u državnom proračunu posredno može utjecati na smanjenu mogućnost dobivanja sredstava u državnom proračunu u obliku zajmova, subvencija, dotacija i potpora za razvitak i područja za koja su olakšice donesene), smanjenje poreznih prihoda u području gdje su uvedeni porezni poticaji (što vodi većoj ovisnosti samog lokalnog područja o sredstvima (dotacijama) središnje države), povećana mogućnost izbjegavanja plaćanja poreza (poticanje pojedinih poduzeća da u navedenom području samo formalno registriraju sjedište poduzeća radi korištenja porezne olakšice), utjecanje na odluku o lokalizaciji poduzeća (što potencijalno vodi seljenju poduzeća iz područja u kojem olakšica ne postoji u područje s poreznom olakšicom), utjecanje na izbor tehnologije (što može dovesti do toga da poduzeća izaberu kapitalno intenzivne (skuplje) tehnologije koje ne bi izabrala da nema poreznih olakšica).

Porezne olakšice za razvitak odabranog područja, osim loših, imaju dobra obilježja za poduzeća koja su već privučena datom olakšicom ako im država, uz druge svoje aktivnosti vezane uz ulaganja u infrastrukturu u navedenom području, jamči i dugotrajnost, te postojanost dane olakšice.

Uloga monetarne politike u poticanju gospodarskog razvitka puno je manja od uloge fiskalne politike. Dok fiskalna politika određuje veličinu ukupnog salda javnih prihoda i javnih rashoda, dotle monetarna politika odlučuje o načinu njegovog financiranja. Stoga o saldu javnih prihoda i javnih rashoda (deficit ili suficit javnog sektora) ovisi način djelovanja fiskalne i monetarne politike.

U okviru politike ekonomskih odnosa s inozemstvom, te njezinog utjecaja na gospodarski razvitak općenito, a posebno na pograničnu zonu prema Republici Sloveniji, mjere njezinog utjecaja odnose se uglavnom na mjere vanjskotrgovinske politike odnosno na carinska i druga vanjskotrgovinska ograničenja (olakšice).

Prikaz stanja u Hrvatskoj u vezi financijskih aspekata razvitka poduzetništva

U zakonodavstvu Hrvatske postoji niz zakona koji općenito reguliraju problematiku poduzetništva, malih i srednjih poduzeća, te obrtništva. Dvije su osnovne skupine zakona: osnovni zakoni, koji općenito prate problematiku mladih i srednjih poduzeća i obrtništva, te posebni zakoni, koji pružaju financijsku podršku malim i srednjim poduzećima i obrtništvu. Iako navedeni zakoni, posebno osnovni, samo reguliraju problematiku poduzetništva, a posebni zakoni tek djelomično utječu na poticanje razvitka poduzetništva općenito, a nikako u specifičnom području kakvo je pogranično područje prema Republici Sloveniji, radi razumijevanja stanja problematike financijske podrške razvitku poduzetništva na lokalnoj razini u pograničnoj zoni prema Republici Sloveniji potrebno je objasniti osnove koje navedeni zakoni uređuju.

Temeljni zakon koji utječe na poslovanje malih i srednjih poduzeća i obrtnika je postojeći Zakon o porezu na dohodak, koji se primjenjuje od 1. siječnja 1994. godine. Budući da su prestankom ratnih okolnosti stvoreni uvjeti za poticanje gospodarstva, nedavno je ovaj zakon izmijenjen s osnovnim ciljem da se smanjenjem poreza na dohodak povećaju neto plaće zaposlenih, ako i neto dohodak kod obavljanja samostalnih gospodarskih djelatnosti. Predložene su promjene u sustavu oporezivanja dohotka fizičkih osoba smanjenjem donje stope poreza na dohodak, povećanjem osnovnog odbitka, promjene u oporezivanju dohotka od poljoprivrede i šumarstva, te usklađivanje oporezivanja dohotka s primjenom dohotka od poljoprivrede i šumarstva, te usklađivanje oporezivanja dohotka s primjenom Zakona o porezu na dodanu vrijednost. Smanjenjem porezne stope, kao i povećanjem osnovnog osobnog odbitka i osobnih odbitaka za uzdržavane članove obitelji, utječe se na zapošljavanje i na poboljšanje standarda poreznih obveznika, a posebno onih s više članova obitelji. Osim toga, u popis dugotrajne imovine unose stvari i prava (investicijska dobra) ako njihova nabavna cijena odnosno troškovi proizvodnje premašuju iznos od 1.000 kuna (do sada 800 kuna). Ovaj popis dugotrajne imovine služi za utvrđivanje otpisa (amortizacije) i obračunavanja troškova zaštite uloženog kapitala.

Zakon o porezu na dobit i najnovije izmjene zakona odnose se na promjene u sustavu oporezivanja dobiti poduzetnik i to: visine porezne stope, zaštitne kamate, utvrđivanje porezne osnovice, odnosno visije vlastitog kapitala za obračun zaštitine kamate. Stopa poreza na dobit izjednačena je s gornjom stopom poreza na dohodak (35%), zaštitna se kamatna stopa određuje tako da se rast proizvođačkih cijena industrijskih proizvoda poveća sa 3% na 5% realnih godišnjih kamata. Cilj je da se povećanjem porezne stope efektivno utječe na povećanje poreznog opterećenja obveznika poreza na dobit, jer se istovremeno povrećava stopa zaštitne kamate kojom se štiti vlastiti kapital poduzetnika. Pored toga daje se mogućnost primjene ubrzanog otpisa dugotrajne imovine koji će neposredno utjecati na smanjenje porezne osnovice.

Budući da **Zakon o poreznim povlasticama na područjima od posebnog interesa** kao jedan od kriterija područja od posebnog interesa uzima i kriterij strateškog položaja područja prema susjednim zemljama i granično područje i taj je zakon u manjoj mjeri relevantan za gospodarski razvitak pogranične zone prema Republici Sloveniji. U Zakonu o poreznim povlasticama na područjima od posebnog interesa porezni su poticaji predviđeni u okviru poreza na dohodak, poreza na dobit, poreza na promet nekretnina i poreza na nasljedstva i darivanja. Cilj poreznih povlastica je brži gospodarski razvoj, stimuliranje ulaganja kapitala, razvoj poduzetništva i sigurnosti ulaganja kapitala u gospodarske aktivnosti na tim područjima, utjecanja na zapošljavanje i povratak građana.

Ovim su zakonom smanjene porezne obveze građana i poduzetnika na tim područjima. Povlastice na oporezivanje dohotka sastoje se u primjeni većeg osnovnog odbitka i osobnog odbitka za djecu i druge uzdržavane članove uže obitelji. pored ove povlastice za fizičke osobe koje obavljaju samostalne djelatnosti (obrt), postoje olakšice u vidu povećanja zaštitne kamate na kapital uložen u dugotrajnu imovinu. Poreznim obveznicima od poljoprivrede i šumarstva kojima

se porez utvrđuje na osnovi katastarskog prihoda, a prebivalište im je na području od posebnog interesa u cijelosti su oslobođeni od plaćanja poreza na dohodak od poljoprivrede i šumarstva. Smanjenje poreznih obveza kod obveznika poreza na dobit, poduzetnicima sa sjedištem na području od posebnog interesa, znači da se umanjuje porezna osnovica u zaštitnu kamatu u visini ostvarene dobiti od 6%, 9%, 12%, i 15% ovisno od područja na kojem se nalazi. također se porez na promet nekretnina kao i porez na nasljedstva i darovanja ne plaća na područjima od posebnog interesa.

U postojećem hrvatskom poreznom sustavu porezni poticaji gotovo nisu postojali jer je prevladavalo stajalište o oportunističkoj neutralnoj poreznoj politici. Oslobođanja i olakšice koje su predviđene uglavnom su vezane za porez na dohodak. U Zakonu o porezu na dobit predviđeno je samo uvjetno prenošenje gubitka naprijed. U Zakonu o neposrednim porezima, koji je prethodio novom poreznom sustavu, porezna oslobođanja i olakšice bile su restriktivno određene, ali su ipak izazvale veliki interes investitora, naročito stranih.

Financijski instrumenti i institucije za lokalni razvitak

Lokalne obveznice

Zakonski okvir izdavanju lokalnih obveznica u Hrvatskoj. Postojanje stalnog manjka sredstava za financiranje razvitka lokalnog javnog sektora u Hrvatskoj može poslužiti kao poticaj lokalnim jedinicama vlasti za izdavanje vrijednosnih papira - lokalnih obveznica - kao jednog od načina za prikupljanje dodatnih sredstava za podmirenje rastućih lokalnih javnih potreba. Lokalnim jedinicama vlasti, kao potencijalnim izdavaocima lokalnih obveznica, zakonsko uporište je u nekoliko zakona Republike Hrvatske.

Preduvjeti i ograničenja izdavanja lokalnih obveznica. Uz zakonsku regulativu, neohodan i nužan preduvjet za izdavanje lokalnih obveznica je potreba lokalne jedinice vlasti da pristupi izdavanju dužničkog vrijednosnog papira - lokalnih obveznica radi stjecanja sredstava za realizaciju projekata lokalne važnosti.

Jedinice lokalne samouprave i uprave imaju zakonsko pravo da se, prema odobrenju Ministarstva financija Republike Hrvatske, zaduže za financiranje izgradnje, dogradnje, preuređenja ili prilagodbe objekata i nabave opreme za ostvarivanje trajnih uvjeta za rad i djelovanje svojih tijela i korisnika proračuna raspisivanjem javnog zajma ili izdavanjem obveznica. Kako predstavničko tijelo jedinice lokalne samouprave i uprave odlučuje o njenom višegodišnjem zaduživanju, a sam ugovor o kreditu, na temelju ovlaštenja predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave i uprave, zaključuje predsjednik poglavarstva, sam postupak izdavanja obveznica time je olakšan.

Za ulaganje u infrastrukturne objekte na lokalnom području mogu biti zanimljive i industrijske razvojne obveznice koje izdaju upravna tijela općina ili gradova. Prihodi od tih obveznica koriste

se za izgradnju gospodarskih postrojenja, koja se istovremeno iznajmljuju privatnom poduzeću (to može biti i strano poduzeće). To poduzeće postaje dužnik, a općina je jamac za izdane obveznice.

Na kraju treba spomenuti da u Republici Hrvatskoj već postoji jedno iskustvo izdavanja lokalnih obveznica - obveznice Istarske županije, koje je izdala Istarska županija s ciljem prikupljanja dijela dodatnog kapitala putem emitiranja obveznica za financiranje rješavanja dispozicije i tretmana otpadnih voda grada Pazina.

Uloga lokalnih i regionalnih banaka u poticanju gospodarskog razvitka

Iako uloga lokalnih i regionalnih banaka u poticanju gospodarskog razvitka dolazi do izražaja u nekoliko područja, najizraženija je u mobiliziranju i usmjeravanju domaćeg kapitala. U tom području lokalne i regionalne banke, unatoč ograničenjima koje im postavlja središnja monetarna politika, mogu na razne načine privući depozite, te na temelju svoje prostorne koncentracije dobro procijeniti probleme i specijalne zahtjeve ovog prostornog okruženja. Imajući uvid u razvojne mogućnosti i prioritete regije, one mogu ponuditi kredite za one lokalne investicijske projekte koje ocjenjuju najprofitabilnijima, ali i regionalno najpoželjnijima.

Što se tiče mobiliziranja domaćeg kapitala, lokalne i regionalne banke, unatoč ograničenjima koja im postavlja središnja monetarna politika, mogu na razne načine privući depozite, te na temelju svoje prostorne koncentracije dobro procijeniti probleme i specijalne zahtjeve svog prostornog okruženja. Imajući uvid u razvojne mogućnosti i prioritete regije, one mogu ponuditi kredite za one lokalne investicijske projekte koje ocjenjuju najprofitabilnijima, ali i regionalno najpoželjnijima. Iako u Hrvatskoj nema izričite specijalizacije banaka za poticanje razvoja (osim u slučaju Razvojna banka Dalmacija), razvoj se nameće kao prirodna funkcija i nužnost banke koja djeluje na nekom području. Lokalne i regionalne banke su bitne i utoliko što su na lokalnoj i regionalnoj razini zajmotražioc malih poduzeća i kućanstva koja vrlo teško mogu dobiti kredite od nacionalnih financijskih institucija.

U području pogranične zone prema Sloveniji navedene regionalne i lokalne banke nemaju posebno specificiranih poslova koji su usmjereni na poticanje lokalnog razvitka poticanje razvitka malog poduzetništva i obrtništva. Uglavnom se radi o univerzalnim bankama koje obavljaju sve bankarske poslove, uključujući odobravanje kredita pod uvjetima koji nisu posebno poticajni za ulaganja malih poduzetnika i obrtnika, dok iznimno neke od banaka (kao npr. Istarska banka d.d. Pula), uz kredite za obrtna sredstva, odobravaju i kredite za investicijska ulaganja malih poduzetnika. Međutim, navedeni krediti nisu dovoljno povoljni - relativno kratki rokovi na koji se odobravaju (do 3 godine, samo iznimno 5 godina), visoka kamatna stopa (15% godišnje, s klauzulom promjenjivosti), te relativno nizak iznos kredita koji se može uzeti (maksimalno kreditno zaduženje je 30% ukupnog prihoda 1995. godine, te 60% ukupnog prihoda ostvarenog do 30.6. 1996.) - kako bi stimulirali razvitak malog poduzetništva.

Zbog postojećih ograničenja u ukupnom gospodarstvu, te utvrđenih ekonomskih politika treba navesti da je u poticanju razvitka i unapređivanju malog poduzetništva veća uloga namijenjena drugim institucijama u Hrvatskoj. To su prvenstveno Hrvatska banka za obnovu i razvitak i Hrvatska garancijska agencija. Iako same institucije do sada nisu u svom programu rada imale kao cilj poticanje razvitka poduzetništva u pograničnom području, čini se da njihov rad može imati utjecaja i na razvitak poduzetništva i u navedenoj pograničnoj zoni prema Sloveniji.

U financijskom sustavi Republike Hrvatske, pa tako i u financijskom sektoru regija najznačajnije ustanove su komercijalne banke, što i ne čudi s obzirom na to da je sve donedavno bilo gotovo nemoguće osnovati druge bankovne institucije (štedionice, razvojne banke, štedno-kreditne organizacije, kreditne zadruge i sl.). Među ostale bankarske institucije s mogućim učincima na regionalni razvitak treba navesti: štedionice, ustanove realnog kreditiranja (hipotekarne banke), stambene štedionice, odnosno stambeno-komunalne banke, infrastrukturne banke i infrastrukturne fondove.

Štedionice, npr., u okvirima pasivnih poslova nastoje putem raznolike ponude usluga poticati štednju, a time i stvaranja imetka, a kredite odobravaju pretežno klijentima iz vlastitog poslovnog područja. Pritom štedionice uzimaju u obzir potrebe lokalnog gospodarstva, a nude i potporu financijskog karaktera kod provođenja javnih investicija. One mogu izdavati i vlastite obveznice. Upotreba sredstava štedionice, posebno ako se radi o javnopravnoj štedionici, posebno je ograničena posebnim načelima sigurnosti, pa štedionicama nisu dozvoljeni naročito rizični poslovi.

Hipotekarne banke također mogu biti privatnog ili javnopravnog karaktera, a bave se dugoročnim kreditnim poslovima temeljenim na zalogu realne imovine. One mogu odobravati tzv. komunalne zajmove na podlozi izdavanja lokalnih obveznica, gdje se kao sredstvo osiguranja kredita uzima financijska sposobnost dužnika, odnosno porezni prihodi i ukupno raspoloživa imovina jedinica lokalne uprave.

Stambene štedionice i stambeno-komunalne banke su ustanove koje prikupljaju štedne uloge u svrhu investiranja, odnosno organiziranja investiranja stambene i komunalne izgradnje.

Infrastrukturne banke javne su ustanove koje odobravaju kredite za točno određene namjene. Banke posuđuju svoj kapital lokalnim vlastima za infrastrukturne investicije. Krediti imaju jamstvo države. Lokalne zajednice zaduživanjem kod infrastrukturnih banaka dolaze do dopunskih sredstava kojima je, uz sredstva prikupljena od lokalnih poreza i državni transfera, osnovna svrha pokriće povremenih fluktuacija u izdacima ili omogućavanje neophodnih sredstava za podmirivanje lokalnih javnih usluga u slučaju poremećaja u prikupljanju redovnih prihoda.

Kao dominantan vlasnik i opskrbljivač infrastrukture država bi, također, trebala biti i glavni korisnik sredstava namijenjenih lokalnim potrebama. Lokalne jedinice vlasti koje su odgovorne za zadovoljavanje rastuće potražnje za gradskom infrastrukturom ujedno su glavni izvor potražnje za financijskim sredstvima. Da bi se udovoljilo njihovim potrebama, pronalaze se novi načini pribavljanja nedostatnih sredstava. Jedan od oblika su infrastrukturni fondovi. Država osniva infrastrukturne fondove u slučaju kada privatno financiranje nije dovoljno za dugoročno financiranje lokalnih projekata.

Ostali načini financiranja razvitka regije

U zadnje se vrijeme sve više pažnje poklanja fiskalnoj decentralizaciji i lokalnim javnim financijama jer je za ulaganje u lokalnu i regionalnu infrastrukturu i održavanje javne imovine u lokalnim i regionalnim područjima odgovorna lokalna i regionalna vlast. Kako su proračuni središnjih vlasti posljednjih godina ograničeni, odgovornost za javne financije se sve više prenosi na niže razine vlasti. Pri tome je nezaobilazno pitanje izbora instrumenata za prikupljanje prihoda lokalnih jedinica vlasti na temelju kojih će se učinkovito povezati lokalna i regionalna politika i ukupan gospodarski razvitak zemlje.

Zbog nedostatka proračunskih sredstava, privatni financijski sektor može odigrati važnu ulogu u provođenju lokalnih i regionalnih investicijskih programa. U zemljama s razvijenim financijskim tržištem počele su se već odavno koristiti financijske tehnike kako bi omogućile veće sudjelovanje privatnog sektora u osiguranju infrastrukture prvenstveno lokalnog značenja. Mehanizmi financiranja specifičnih projekata ujedno doprinose procesu učenja pa država nije jedina u ulozi opskrbljivača javnom infrastrukturom, već tu ulogu preuzimaju privatna poduzeća i kreditori. Sam postupak unapređenja efikasnosti financiranja lokalne infrastrukture može potaknuti ukupni razvoj tržišta kapitala. Prema iskustvima razvijenih europskih zemalja, da bi se izvršila strukturna reforma s osnovnim ciljem povećanja uloge lokalne vlasti, potrebno je prethodno profesti reformu zakonodavstva s ciljem povećanja autonomije lokalnih vlasti.

Osim izdavanjem lokalnih obveznica, doprinos privatnog financijskog sektora u osiguranju sredstava za investicijske projekte očekuje se korištenjem nefiskalnih instrumenata: projektnog financiranja i privatizacije javnih gradskih poduzeća.

Osnovno je obilježje projektnog financiranja u tome da je to način financiranja javnih potreba pretežno iz područja javne infrastrukture kada banka prikuplja sredstva za točno utvrđeni projekt, a očekivane prihode od projekta pretvara u vrijednosne papire za banku vjerovnika. Postoji više razloga koji projektno financiranje čine odgovarajućim načinom prikupljanja privatnih sredstava. Prvi je razlog manjak javnih/državnih sredstava. Drugi je razlog u potrebi udovoljavanja ekonomskim kriterijima kod donošenja odluke o izdacima za infrastrukturu. Nužnost da se pri izgradnji infrastrukture udovolji zahtjevima i budućim potrebama novih generacija treći je važan razlog koji projektno financiranje čini privlačnim načinom prikupljanja privatnih sredstava.

Svrha instrumenata i mehanizama za poticanje razvoja poduzetništva

S obzirom da se radi o gospodarskom razvitku pogranične zone treba posebno voditi računa o tome da se međusobno uskladi više ekonomskih politika, a naročito politika regionalnog razvitka s odrednicama fiskalne, te djelomično monetarne i politke ekonomskih odnosa s inozemstvom. Pri tome je važan izbor samog kriterija - poticanje razvitka jednog dijela ukupnog teritorijalnog područja Republike Hrvatske. Radi se zapravo o poticanju razvitka pograničnog područja prema Republici Sloveniji s ciljem čvršće povezanosti i integriranosti tog područja s cjelinom Hrvatske i iskorištavanja prednosti i postojećih resursa koje pruža granica s Republikom Slovenijom, pridruženom članicom Europske unije, za razvitak navedenog područja, što će djelomično utjecati na razvitak čitave Hrvatske.

Kada se govori o gospodarskom razvitku pogranične zone prema Republici Sloveniji, premda nije provedena, bilo bi logično očekivati detaljnu analizu stupnja razvijenosti općina u pograničnoj zoni prema Republici Sloveniji. Iako, zbog opravdanih razloga, to nije učinjeno, treba reći da teorija i iskustva brojnih zemalja govore da, s obzirom na to da svako područje ima vlastite specifičnosti u odnosu na dostignuti stupanj razvitka, postoji čitav niz mjera kojima se može dalje poticati razvitak odabranog područja s obzirom na zadane ciljeve. Ukoliko se radi o poticanju razvitka pogranične zone, iskustva brojnih europskih zemalja ukazuju, s obzirom na razvitak gospodarstva, na sve poticajnije i pozitivnije ulogu granice i administrativnih barijera, koje su uglavnom rezultat političkih procesa temeljenih na nacionalnim interesima. Za poticanje gospodarskog razvitka pograničnog područja nije neophodno ukloniti granice i barijere, nego pronaći načine koji će polučiti koristi od granice koja se tu shvaća zonom suradnje, a ne odvajanja.

Stoga je jedan od ciljeva ovog priloga bio ukazati na moguće načine, mjere i instrumente u okviru financijskog područja koji će omogućiti gospodarskim subjektima, posebno malim i srednjim poduzećima i obrtnicima, u pograničnoj zoni da pronađu svoj interes, a isto tako da njihova djelatnost pridonese gospodarskom razvitku tog istog područja, kao i ukupnog gospodarstva cijele države.

Program poticaja za privlačenje stranog kapitala trebao bi biti takav da se strani kapital usmjeri na onu upotrebu koja će koristiti ovom pograničnom području ili zemlji u cjelini. Dobici koji se moraju izvući iz strang kapitala leže u poraslim profitima domaćih faktora proizvodnje, na čiji rast utječe strani kapital. stoga porezni poticaji moraju biti takvi da potiču ponovno ulaganje, te širenje proizvodnje koja potiče rast pogranične zone i zemlje u cjelini. Najbolje rezultate daje odgoda plaćanja poreza, jer tako ne samo da dolazi do privlačenja kapitala u zemlju i regiju koja nudi porezni poticaj već se neoporezovane zarade ponovo investiraju u zemlju i regiju.

Donosioci takvih odluka usmjerenih na poticanje gospodarskog razvitka u pograničnoj zoni

trebaju izabrati kreiranje takve porezne politike kojom će se stvoriti pogodno okruženje za ulaganja u ovo pogranično područje.

U Hrvatskoj su doneseni zakoni kojima je cilj poticanje gospodarskog razvitka, ali i naseljavanje u područjima koja su manje atraktivna i prometno zakrčena: Zakon od područjima od prioritetnog interesa za Republiku Hrvatsku, Zakon o obnovi i Zakon o poreznim olakšicama i drugim fiskalnim poticajnim mjerama. Tim se zakonima želi stimulirati ravnomjerniji regionalni razvitak hrvatske države i poticati razvitak onih područja koja su u bližoj i daljoj prošlosti bila zapostavljena. Za razvitak tih područja predložene su dvije grupe poticaja: osobni i opći. U opće spadaju: poticanje razvitka socijalne, komunalne, gospodarske i lokalne infrastrukture, a u osobne poticaje treba ubrojiti: porezne olakšice, dodjelu nekretnina, ustupanje nekretnina, posebne mjere pri zapošljavanju, posebne kreditne mjere u odnosu na najam, carinske povlastice itd.

Zakonom o područjima od prioritetnog interesa za Republiku Hrvatsku predviđene su četiri skupine područja koje će dobivati stupnjevane porezne i druge fiskalne olakšice. Zakonom o obnovi uređuju se područja obnove i kreditiranje obnove. Zakonom o poreznim olakšicama i drugim fiskalnim poticajnim mjerama predviđa se oslobađanje plaćanja poreza na promet nekretnina, na nasljedstva i darove, te na dohodak od poljoprivrede koji se plaća prema katastarskom prihodu. Zakonom o poreznim olakšicama i drugim fiskalnim poticajnim mjerama predviđaju se i veći osobni odbici pri porezu na dohodak, te veća zaštitna kamata na kapital pri porezu na dobit, a olakšice su stupnjevane po pojedinim kategorijama. Tako je na područjima od posebnog interesa prvog stupnja osobni odbitak i zaštitna kamata pet puta veći, na područjima drugog stupnja osobni je odbitak i zaštitna kamata četiri puta veći nego što je sada u Hrvatskoj, u područjima trećeg stupnja triput, a u područjima četvrtog stupnja dvaput.

Područja prioritetnog razvojnog interesa za Republiku Hrvatsku utvrđena su prema nekoliko kriterija. To su: stupanj razaranja ratom zahvaćenih područja, strateški važan položaj u odnosu na susjedne zemlje, pogranični položaj, depopulacijsko područje u duljem vremenskom razdoblju, općina bez razvijenog središta, iseljeno područje nakon vojnih akcija u ljeto 1995. godine, gospodarski nerazvijeno područje i prometna izoliranost. Dakle, pogranična zona prema Republici Sloveniji udovoljava nekima od nabrojanih kriterija.

Uloga regionalnih banaka u razvitku pogranične zone prema Republici Sloveniji može doći do izražaja u mobiliziranju i usmjeravanju domaćeg kapitala, sudjelovanju u financiranju obnove, privlačenju stranog kapitala, te u posredovanju plasiranja kredita međunarodnih financijskih institucija. Druge financijske institucije također mogu potaknuti regionalni razvoj. Stoga županijske uprave u pograničnom području prema Republici Sloveniji trebaju razmišljati o poticanju osnivanja štedionica, hipotekarnih banaka, stambenih štedionica, stambeno-komunalne banke, infrastrukturne banke i infrastrukturnih banaka. Naravno, cilj ne smije biti osnivanje šarolikog spektra financijskih institucija bez osmišljene poslovne politike koje će, uz to, biti međusobno nelojalna konkurencija. Cilj treba biti poticanje osnivanja onih financijskih institucija

koje će, na osnovu strategije gospodarskog razvitka tog područja, biti u mogućnosti prikupiti dodatna sredstva za učinkovito podmirivanje lokalnih javnih potreba i razvoja županije.

Privatno ulaganje u regionalnu odnosno lokalnu gospodarsku infrastrukturu i privlačenje privatnog kapitala u taj sektor ujedno izrazito utječe na ukupno gospodarstvo. Privatno financiranje projekata iz područja regionalne/lokalne infrastrukture ima značajan učinak na upravu u svim poduzećima u gospodarstvu (državnim i privatnim) omogućujući usvajanje novih spoznaja već uobičajenih u svijetu. Takvo ulaganje, naposljetku, pruža i novu dimenziju liberalizaciji cjelokupnoga gospodarstva. Stoga se ovi oblici privatnog financiranja u regionalnu i lokalnu gospodarsku infrastrukturu pogodni za privlačenje dodatnih sredstava kako bi se omogućio što brži razvoj infrastrukture općenito u Hrvatskoj, kao i u pograničnim županijama, te nadopunila nedostatna sredstva iz državnog proračuna za razvoj ovog područja ekonomskog djelovanja.

Mjere za poticanje lokalnog razvitka u pograničnoj zoni

Potrebno je pronaći dodatne načine financiranja lokalnog razvitka. U ostvarenju tog cilja osnovni je zadatak županija u Hrvatskoj da podupiru oblikovanje institucija i instrumenata za efikasno korištenje regionalnih financijskih resursa, kao i za privlačenje slobodnog domaćeg i stranog kapitala u županiju. Također je potrebno da se lokalne razine fiskalne vlasti aktivno uključe u poticanje poduzetništva na lokalnoj razini.

Stanja i potrebe razvitka gospodarstva Hrvatske, uz obnovu, ne dopuštaju nositeljima makroekonomske politike da se lišavaju bilo koje mjere ili mehanizma koji bi mogao osigurati određenu potporu tim ciljevima. Porezna politika, uz određene negativnosti koje ima kao instrument državnog intervencionizma, ne može biti izostavljena iz skupa mjera kod definiranja strateških odluka na makroekonomskoj razini. Upotreba instrumenata porezne politike ne smije biti korištena na način da porezna politika bude arbitar efikasnosti na tržištu između određenih gospodarskih subjekata, grana i regija, osim u iznimnim slučajevima kada se želi postići ubrzani rast neke regije zaostale u razvoju ili razrušene ratom. Pristup u poreznoj politici treba biti na kriterijalnoj, a ne na granskoj i sektorskoj osnovi, kako bi se izbjeglo da se određena grana, sektor ili regija ne dovode u povoljniju poziciju na tržištu, odnosno ostale isključi iz ravnopravnog statusa u korištenju pogodnosti koje su sadržane u instrumentima porezne politike.

U tom se okviru očekuje daljnja uloga porezne politike u Republici Hrvatskoj i potreba da se u poreznu politiku ugrade određeni instrumenti koji će biti stimulatívni za investicijska ulaganja. U kontekstu razmatranja porezne politike u funkciji razvitka, njeni se ciljevi moraju usmjeravati na stimuliranje kontinuiranog ulaganja u gospodarsku djelatnost, na zapošljavanje i veću potrošnju stanovništva što učinkovito djeluje i na ostvarenje fiskalnih prihoda. Kao primjer može poslužiti slijedeće: primjena iste porezne stope i na isti način nema uvijek isti učinak na troškovnu strukturu pojedinog proizvođača i pojedine industrijske grane. Iskustva azijskih zemalja, koje se

često spominju kao uspješni modeli gospodarskog razvitka, pokazuju da su porezne mjere, a naročito porezni poticaji, bili važni faktori poticanja investicija jer porez kojim se opterećuje dobit destimulira investicije odnosno uvećava troškovnu strukturu.

Važno je istaknuti da konkretni zakoni kojima se želi potaknuti razvoj pojedinih područja u Hrvatskoj imaju već obrazložene prednosti i nedostatke. Preostaje osnovna dilema da li je bolje poticati gospodarski razvitak, a naročito pojedinih područja, poreznim povlasticama ili namjenskim dotacijama iz državnog proračuna ili povećati ukupni dio lokalnih zajednica pri podjeli prihoda s državom i tako povećati odgovornost lokalnih i županijskih organa za vlastiti razvitak. Također, ekonomska znanost govori o potrebi provođenja spomenutih horizontalnih mjera industrijske politike kojima se potiče izgradnja lokalne infrastrukture koja će dalje potaknuti razvitak pojedinih područja, a prikupljenim sredstvima od poreza i odgovarajućom raspodjelom u skladu s politikom gospodarskog razvitka usmjeravati i trošiti fiskalna sredstva i to nepreferencijalno.

Osim poreznih pogodnosti koje su ugrađene u sadašnji porezni sustav, kao što su mogućnost prenošenja gubitaka, oslobođanje od oporezivanja dividende i prihoda od kamate na štednju, te priznavanje zaštitne kamate na kapita, potrebno je ugraditi i druge porezne poticaje (naročito za stimuliranje stranih ulagača i oslobođanje od poreza dijela dobiti koji se reinvestira ili u vlastiti razvoj ili kao ulaganje u razvoj drugog gospodarskog subjekta).

Osim izravnog propisivanja poreznih oslobođenja ili poreznih olakšica postoje i drugi instrumenti kojima se postižu isti ili slični učinci. Najčešće korišten instrument jest tzv. ubrzana amortizacija. Amortizacija je odbitka stavka od osnovice poreza pa stoga što je veća amortizacija to je manja porezna osnovica, odnosno porez na dobit (što je amortizacija brža to je porezna obveza niža). U hrvatskom poreznom sustavu sve do najnovijih izmjena zakona bile su propisane linearne godišnje stope amortizacije, te tek sada postoji mogućnost ubrzane amortizacije.

Kao neizravni porezni poticaji može se koristiti posebna metoda oporezivanja. Jedna od takvih metoda je metoda depresivnog oporezivanja. Osnovna je karakteristika ove metode da se povećanjem rezultata poslovanja (proizvodnje i dobiti) porezna obveza ne povećava već se u određenom razmjeru smanjuje.

Stoga se u slučaju razvitka pogranične zone prema Republici Sloveniji očekuje da se za poticanje gospodarskog razvitka aktivnije uključi uprava pograničnih županija, te pojedinih gradova i općina u županijama na način da aktivno sudjeluju u formiranju institucija i instrumenata za efikasno korištenje oskudnih regionalnih financijskih resursa, te za privlačenje slobodnog domaćeg ili stranog kapitala u pogranične općine. Za stvaranje preduvjeta za prikupljanje dodatnih izvora financiranja županijske i lokalne uprave, kao i osnovni nosioci lokalnog razvitka, trebaju biti u izravnim kontaktima s drugim potencijalnim sudionicima u razvitku - bankama, osiguravajućim društvima, međunarodnim financijskim organizacijama, razvojnim agencijama,

poduzećima, investicijskim fondovima i drugima.

Lokalne jedinice vlasti u ovom regionalnom području trebale bi razmišljati da za prikupljanje sredstava za objekte infrastrukturne namjene na svom lokalnom području izdaju obveznice, koje bi prvenstveno bile namijenjene prodaji na lokalnom tržištu. U svjetskoj je praksi poznato da su prihodi od takvih obveznica posebno povlašteni kod plaćanja poreza. To bi isto trebalo učiniti i u ovom području tako da se investitorima uložena sredstva u lokalne obveznice priznaju u poreznu olakšicu kod plaćanja poreza na dohodak/profit. Kako lokalne jedinice vlasti, kao izdavaoci takvih obveznica, za povrat sredstava garantiraju svojim poreznim i drugim prihodima investitori u lokalne obveznice su osigurani od rizika naplate.

Da bi lokalna jedinica uprave i samouprave pristupila izdavanju obveznica potrebno je da su u potpunosti razjašnjena pitanja vezana uz njihovo izdavanje. U prvu se skupinu pitanja ubrajaju pitanja uvjeta za nastup na primarnom tržištu za samog izdavaoca obveznica, zatim zaštita investitora na primarnom tržištu, te sam oblik u kojem će se gradska obveznica izdati. Druga skupina pitanja vezana je za trgovinu obveznicama odnosno za sekundarno tržište vrijednosnih papira. Tu treba naznačiti važnost uvjeta za djelovanje na sekundarnom tržištu, zaštitu sudionika (investitora) na sekundarnom tržištu, te pitanja koja su vezana uz lokalne obveznice i poslovanje burze vrijednosnih papira.

Primarna distribucija dugoročnih vrijednosnih papira i, prema tome, obveznica, odnosno njihovo izdavanje treba se odvijati putem javne ponude ili putem prospekta, a samo iznimno određenom krugu pogodnih investitora, odnosno kao privatno izdavanje. Pri tome je poželjno da se prospekt distribuiraju u lokalnim novinama ili lokalnim službenim novinama, kako bi se privukao što veći krug investitora okolnog područja koji su najzainteresiraniji za razvitak područja gdje su locirani.

Budući da su sredstva proračuna zakonom ograničena, potrebno je potaknuti lokalnu samoupravu i upravu (upravu županija i pojedinih gradova i općina u županiji) da aktivno sudjeluje u formiranju institucija i instrumenata za efikasno korištenje oskudnih regionalnih financijskih resursa, te za privlačenje slobodnog domaćeg i stranog kapitala u lokalno područje. Stoga za stvaranje preduvjeta za prikupljanje dodatnih izvora financiranja županijska i lokalna uprava, kao osnovni nosioci razvoja županije, trebaju biti u izravnim kontaktima s drugim nosiocima razvoja - bankama, osiguravajućim društvima, međunarodnim financijskim organizacijama, razvojnim agencijama, poduzećima, investicijskim fondovima i drugima.

Uspjeh financiranja javnih potreba sredstvima iz privatnog sektora ovisan je, između ostalog, o mogućnosti središnje državne vlasti da odredi odgovarajuće ciljeve javnom sektoru i da osigura transparentnost u podmirivanju javnih potreba. Stoga je neophodno na državnoj razini stvoriti institucionalni okvir, osmisliti odgovarajući plan aktivnosti s elementima monetarne i fiskalne politike kako bi istovremeno udovoljilo zahtjevu uravnoteženog proračuna, ali i učinkovito podmirile javne potrebe. Veća financijska autonomija regionalnih i lokalnih vlasti je, prema tome,

instrument koji može pružiti priliku za bolje upravljanje čimbenicima regionalnog rasta kombiniranjem sredstava javnog i privatnog sektora, te zajedničkih djelatnosti lokalnih, regionalnih i nacionalnih agencija i institucija.

Da bi se pronašla dodatna sredstva za financiranje investicija i gospodarskog razvitka u pograničnoj zoni prema Republici Sloveniji, zbog nedostatka proračunskih sredstava, privatni financijski sektor trebao bi odigrati važnu ulogu. Pri tome se ne smije zanemariti značaj uloge fiskalne i monetarne politike u financiranju razvitka lokalnog razvitka lokalnog područja, te uloga uloga financijskih institucija i financijskih posrednika u financiranju lokalnog razvitka.

Najveći se doprinos privatnog financijskog sektora u osiguranju sredstava za regionalne investicijske projekte može očekivati poticanjem korištenja novih nefiskalnih instrumenata: projektnog financiranja, privatizacije i lokalnih/županijskih obveznica. Privatno ulaganje u gospodarsku infrastrukturu omogućuje: smanjeni rizik za javni državni sektor, veću djelotvornost i veći stupanj inovacije u izgradnji i djelovanju samih infrastrukturnih objekata, dodatni oblik financiranja za investicije u infrastrukturu, te pozitivne vanjske učinke, koji su mjerljivi i nemjerljivi. Uz sve navedeno, veći udio privatnog sektora u gospodarstvu znači bolji 'image' samog gospodarstva u svjetskim investicijskim procesima, veći priljev ideja i razvitak razvojnih procesa. Time se i sama reputacija zemlje u svjetskim okvirima poboljšava te znači da je zemlja otvorena privatnim ulagačima pa time postoje veće mogućnosti pritjecanja stranog privatnog kapitala.

Stoga se u slučaju pogranične zone prema Republici Sloveniji očekuje da se za poticanje gospodarskog razvitka tog područja aktivnije uključe uprave županija i pojedinih gradova i općina u županijama na način da aktivno sudjeluju u formiranju institucija i instrumenata za efikasno korištenje oskudnih regionalnih financijskih resursa, te za privlačenje slobodnog domaćeg i stranog kapitala u županiju. Stoga za stvaranje preduvjeta za prikupljanje dodatnih izvora financiranja županijska i lokalna uprava, kao osnovni nosioci razvoja županije, trebaju biti u izravnim kontaktima s drugim nosiocima razvoja - bankama, osiguravajućim društvima, međunarodnim financijskim organizacijama, razvojnim agencijama, poduzećima, investicijskim fondovima i drugima.

Iako je slobodno tržište nezamjenjiv mehanizam alokacije resurs, ipak je nedovoljan da se samo na taj način postigne mekroekonomski optimum razvoja i efikasnosti. Tržište ne može uvijek pravedno rasporediti investicije i otvaranje novih radnih mjesta između regija ili manjih i srednjih poduzeća. Iako je cilj modernog tržišnog gospodarstva poštivanje načela slobodnog nadmetanja, ipak ekonomska literatura ukazuje na nesavršenost tržišta.

Mjere za poticanje razvoja malih i srednjih poduzeća u pograničnoj zoni

S obzirom na gospodarsko oživljavanje i restrukturiranje ne mogu potaknuti trgovinska i uslužna poduzeća, najveći dio poticajnih mjera trebat će se potaknuti upravo u cilju promoviranja nastajanja novih malih i industrijskih poduzeća koja će postepeno prerasti od onih mikro (uglavnom obiteljska) poduzeća u MSP s većim brojem zaposlenih. Ovo je neophodno kako bi se potakla zaposlenost u onim manje razvijenim pograničnim općinama.

Novim malim poduzećima potreban je cijeli niz vrlo specijaliziranih stručnih usluga, ali je nerealno očekivati da se sve one mogu objediniti 'pod istim krovom', tj. u okviru jedne institucije, bilo da se radi o instituciji osnovanoj na centralnoj razini, koja bi vrijedila za cijelu Hrvatsku, bilo o jednoj instituciji u okviru cijele pogranične zone. Ono što je u ovom smislu bitno jest postavljanje jednog središnjeg i lako dostupnog ureda/agencije/centra, s vrlo razvijenim informacijskim kapacitetom u svakoj pograničnoj županiji. Ova informativna funkcija trebala bi biti nadopunjen i efikasnom referalnom funkcijom. Na taj se način poduzetnicima u pograničnoj zoni - pogotovo u onim perifernijim i zaostalim općinama - pruža mjesto gdje mogu dobiti sve upute o tome kome se treb obratiti ukoliko imaju specifične zahtjeve ili poteškoće.

Prioritetnim se predlaže razvoj sljedeće dvije vrste institucija u svakoj pograničnoj županiji:

1. poduzetničkog ikubatora
2. lokalne razvojne agencije.

Provedba razvoja spomenutih institucija (uobičajeno ih se naziva instrumentima) podržavajuće infrastrukture za MSP u pograničnim županijama realizirala bi se na temelju pilot modela koji su predloženi u narednom razdoblju.

Dugoročno gledajući, ove je investicije potrebno razviti na lokalnoj razini, s obzirom na prisutno akumulirano 'lokalno znanje'. U ovom je kontekstu važno i aktiviranje svih raspoloživih lokalnih resursa radi rješavanja specifičnih problema postojećeg ili budućeg poduzetnika. jer, svijest i briga oko poticanja razvoja ovog sektora i svih aktivnosti koje ga mogu pospješiti i učiniti efikasnijim, mora potjecati 'odozdo', iz neposredne blizine poduzetnika i drugih lokalnih 'pokretača' ili aktera, koji svojim inicijativama, i temeljem poznavanja lokalnih specifičnosti i problema, kao i utjecajem, mogu stimulirati rađanje novog poduzetničkog okruženja u pograničnoj županiji.

S obzirom da je razvoj malih poduzeća, kao značajnog faktora budućeg gospodarskog razvoja pograničnih županija prema Republici Sloveniji, najuže vezan za podizanje poduzetničkih sposobnosti i stvaranje poduzetničkog okruženja, poticajne mjere i podrška njihovu razvoju u pograničnim županijama trebale bi, među ostalim, obuhvatiti sljedeće:

- **Financijsku podršku** potrebno je ciljati na poboljšanje suradnje malih poduzetnika i onih nekoliko postojećih lokalnih banaka na području pograničnih županija, budući da su uvjeti kreditiranja do danas bili izuzetno nepovoljni za ova poduzeća, a poduzetnici ih za sada još uvijek smatraju osnovnom preprekom u njihovu poslovanju. Također, potrebno je imati na umu činjenicu da porezne olakšice i slične fiskalne mjere nisu vrlo efikasan instrumenat (gledajući kratkoročno) s obzirom da one pokazuju pozitivne rezultate tek nakon nekoliko godina i to uglavnom kod onih vrlo profitabilnih poduzeća. Umjesto toga, pokazalo se da je znatno veća korist od pružanja direktne financijske pomoći koja će se pružati sektoru MSP, potrebno je omogućiti cijelog paketa usluga ovim poduzećima - uključujući i financijske i nefinancijske usluge. U protivnom, malo poduzeće ne može adekvatno iskoristiti dostupna financijska sredstva i nema motivaciju da posegne za ne-financijskim uslugama.

- **Razvoj instrumenata podržavajuće gospodarske infrastrukture - inkubatora i lokalnih razvojnih agencija/centara** u okviru kojih bi se poduzetnicima olakšao pristup jeftinijem poslovnom prostoru, te pružile neophodne usluge, savjeti i informacije.

- **Razvoj posredničkih institucija za pružanje podrške razvoju sektora MSP-a.** Osim razvoja podržavajuće gospodarske infrastrukture ovdje se misli na posredničke institucije kao što su to Županijske gospodarske komore, Obrtničke komore, razna udruženja, banke, profesionalni savjetnici/konzultanti i sl. Uloga posredničkih institucija je svestrana i odnosi se na sve aktivnosti koje će poticati razvoj MSP-a u pograničnoj zoni (olakšavanje poslovanja, izrada analiza, zastupanje, umrežavanje, povezivanje, lobiranje, slušanje i sl.).

- **Omogućavanje brzog i učinkovitog protoka informacija u pograničnoj zoni:** tržišnih informacija o kupcima, potencijalnim tržištima (odomaćim i stranim) i distribucijskim kanalima; informacija koje bi olakšale tehnički i tehnološki napredak i inovativnost; informacija o poslovnom upravljanju (investiranje, porezi, pozajmice) i sl. Ovdje treba razmotriti mogućnosti otvaranja informativnih kontakt-punktova u okviru postojećih županijskih/lokalnih upravnih institucija ili komora, pogotovo u razdoblju dok se ne razviju neke podržavajuće institucije.

- Razvoj programa profesionalne izobrazbe u svrhu podizanja poduzetničke, inovacijske, organizacijske i poslovne konkurentnosti u pograničnoj zoni.

- Obučavanje i osposobljavanje nadležnih službenika županijskih i lokalnih uprava, te podržavajućih institucija za MSP (koje će se tek razviti) u pograničnoj zoni (obučavanje za pružanje pomoći u smislu početnog vođenja i podrške u fazi otvaranja poduzeća, investicijskih savjeta, identificiranja poslovnih mogućnosti i sl.).

- **Poticanje razmjene iskustava i informacija, te poslovne suradnje među poduzetnicima u pograničnoj zoni** (putem spomenutih informativnih 'kontakt-punktova', postojećih klubova,

udruženja i sl.)

Smjernice za razvoj gospodarstva pogranične zone prema Sloveniji

U svrhu ostvarivanja ranije navedenih osnovnih ciljeva razvoja pogranične zone, nižim razinama, tj. pograničnim općinama i županijama trebalo bi postupno prepuštati iniciranje, praćenje, koordiniranje i vrednovanje razvojnih inicijativa, akcija i programa, a u slučajevima kad je to moguće, i odlučivanje o gospodarskom razvoju pogranične zone. Da bi se ovakva uloga županijske i lokalne razine u pograničnoj zoni mogla realizirati, potrebni su sljedeći preduvjeti:

1. lokalni 'akteri' (podrazumijevajući ovdje sve subjekte koji su direktno ili indirektno uključeni ili odgovorni za proces gospodarskog razvoja općina u pograničnoj zoni) morali bi biti voljni, motivirani i uvjereni da mogu utjecati na razvoj vlastite sredine,
2. lokalne/županijske uprave i tijela morali bi biti osposobljeni za ovakvo aktivno upravljanje gospodarskim razvojem,
3. nužan je pristanak na promjene od strane općinskih i županijskih uprava, ali i od stanovništva,
4. bliska suradnja između pograničnih općina i županija je nužnost, isto kao i suradnja između onih nižih razina s centralnim tijelima i institucijama.

Među osnovne zadatke koji predstoje lokalnim i županijskim čelnicima i administraciji u domeni promoviranja dinamičnog i fleksibilnog gospodarskog razvoja i restrukturiranja, te razvoja poduzetništva u pograničnoj zoni treba spomenuti sljedeće:

- osposobljavanje administracije iz općinskih i županijskih uprava za djelotvorno upravljanje razvojem,
- aktivnosti vezane za iniciranje, predlaganje, sudjelovanje, praćenje i evaluaciju razvojnih projekata/programa,
- preuzimanje na sebe odgovornosti za implementaciju razvojnih projekata,
- financijska pomoć razvojnim projektima,
- efikasna organizacija protoka informacija, pogotovo dok se ne razviju lokalne razvojne agencije, poslovno-informativne uslužne djelatnosti i slične javne ili privatne institucije,
- neposredna uključenost lokalnih nadležnih tijela u probleme lokalne industrije i sindikata,

- podržavanje mjera za poticanje razvoja poduzeća i poduzetništva,

- inicijative vezane za razvoj lokalnih razvojnih agencija i gospodarske podržavajuće infrastrukture za poduzetništvo (koja bi omogućila bolje povezivanje gospodarskih subjekata, olakšala iniciranje i koordiniranje razvojnih projekata, pružanje usluga poduzetnicima i dr.),

- promoviranje i podržavanje stvaranja novih 'aktera' i 'kolektivnih aktera' (kroz finacijske instrumente), kao što su to primjerice efikasne gospodarske komore, sektorska udruženja, sindikati, potrošačka udruženja i razne kulturne i društvene ne-profitne institucije,
- poticanje horizontalne suradnje i partnerstva između lokalne uprave i poduzeća; poduzeća i u pograničnoj zoni, raspoloživih znanstveno-istraživačkih, razvojnih, financijskih i drugih institucija (umrežavanje),
- poticanje novih mogućnosti suradnje između poduzeća u pograničnoj zoni (s obzirom na važnost dobro razvijenih interindustrijskih veza u okviru pogranične zone),
- privlačenje domaćih i stranih ulagača u ovu zonu, ali uz nastojanje da se poduzetnički kapacitet jača 'iznutra', kao i pretjerano privlačenje stranih investitora (u prvom redu iz Slovenije) ne bi ugrozilo potencijalne lokalne koristi i lokalnu kontrolu, te naglasilo ovisnost o vanjskim subjektima,
- organizacija obuke i tečajeva za strukovno osposobljavanje i usvajanje novih vještina, te modela upravljanja i poslovanja
- aktivnosti vezane uz marketing i podizanje imidža pograničnih općina (iznalaženje jedinstvenih kvaliteta i specifičnosti svake županije, na temelju kojih će se graditi njezin budući imidž),
- aktivnosti vezane za podizanje kvalitete kulturnog i društvenog života, pogotovo u onim najmanje razvijenim općinama (područje Gorskog kotara, Žumberka), za koja je karakterističan odlazak mladih ljudi.

U cilju uspješne realizacije spomenutih aktivnosti, mjera i instrumenata, neophodno je iz svih pograničnih županija, a po mogućnosti i općina, uključiti veliki broj različitih sudionika čija je težnja razvoj ovog područja.

U ovom je smislu potrebno uključiti odnosne županijske urede za gospodarstvo, predstavnike općinskih uprava, regionalnih gospodarskih i obrtničkih komora u rubnim županijama, predstavnike raznih udruženja (značajnih u okviru pograničnih područja) te lokalnih financijskih institucija. O svim ključnim pitanjima vezanim za razvitak ovog područja, te za stvaranje 'vizije' ove zone, kao i promoviranja njenog imidža u Hrvatskoj, ali i Sloveniji, te drugim zemljama potrebno je postići konsenzus svih ključnih lokalnih nosioca razvojne politike.

U tom smislu neopodno je da u pograničnim županijama postoji svijest o svim slabostima, ali i jakim stranama, tj. razvojnim resursima, potencijalu i specifičnostima svake pogranične općine. Na ovo se nadovezuje i analiza onih jedinstvenih kvaliteta svake županije u ovoj zoni, koje mogu biti njezin 'prozor' u svijet. Stoga je potrebno imati na umu značaj otvorenosti prema republici Sloveniji, s obzirom da to podrazumijeva i otvorenost prema zapadnoj Europi. U europskim okvirima strateški značajno slobodno kretanje ljudi, kapitala i robe na taj način u dugoročnom razdoblju postaje neophodno i za ovu pograničnu zonu.

S obzirom na kompleksne problema s kojima je suočeno nekoliko slabo razvijenih općina u manje naseljenim i razvijenim područjima ove pogranične zone, neophodno je da županijske uprave surađuju s lokalnim privatnim i društvenim tijelima. U tim je područjima nužno da se lokalni, financijski i ljudski potencijal usmjeri na rješavanje pitanja od zajedničkog interesa. U tu svrhu potrebno je uspostaviti niz razvojnih centara i institucija koje će u svojstvu podržavajuće gospodarske infrastrukture (u prvom redu za mala i srednja poduzeća) pružati podršku tradicionalnoj industriji, poticati industrijsko restrukturiranje i razvoj, te nicanje inovativnih proizvodnih poduzeća.

Nadalje, s obzirom da gospodarsko oživljavanje i restrukturiranje ne mogu potaknuti trgovinska i uslužna poduzeća, najveći dio poticajnih mjera trebat će se potaknuti upravo u cilju promoviranja nastojanja novih malih i industrijskih poduzeća koja će postupno prerasti od onih mikro (uglavnom obiteljska) poduzeća u MSP s većim brojem zaposlenih.

Inicijative i mjere na razini pograničnih županija prioritetno bi trebale biti usmjerene na razvoj gospodarske podržavajuće infrastrukture za poduzetništvo, tj. agencija, centara i drugih institucija koje pomažu nastajanje, rast i razvoj ovog sektora.

Iskustva razvijenih zemalja pokazala su da je prijeko potrebno dati dužnu pažnju samom 'načinu' organizacije pružanja usluga sektoru malih poduzeća. Po uzoru na iskustva zemalja članica OECD-a, u pograničnim bi županijama bilo uputno slijediti pristup da se poduzetnicima na jednom mjestu, tj. 'na dohvat ruke' ('one-stop-shop') pruža veći dio potrebnih usluga.

S obzirom na činjenicu da postoje vrlo specijalizirane stručne usluge koje su potrebne ovim poduzećima, bilo bi nerealno očekivati da se sve one mogu objediniti 'pod istim krovom'. Ono što

je u ovom smislu bitno jest postavljanje jednog središnjeg i lako dostupnog ureda/agencija/centra, s vrlo razvijenim informacijskim kapacitetom u svakoj pograničnoj županiji. Ova informativna funkcija trebala bi biti nadopunjena i efikasnom referalnom funkcijom. Na taj način se poduzetnicima pruža mjesto gdje mogu dobiti sve upute o tome kome se treba obratiti ukoliko imaju specifične zahtjeve ili poteškoće.

S obzirom da je podizanje poduzetničkih sposobnosti i stvaranje poduzetničkog okruženja značajan faktor gospodarskog razvoja pogranične zone, ključne inicijative, akcije i mjere u pograničnim županijama i općinama treba voditi u sljedeća tri segmenta:

1. informiranje i savjetovanje poduzetnika,
2. poticanje suradnje i partnerstva između poduzeća,
3. izobrazba i obuka menadžera i uposlenih.

S obzirom da spomenuta područja leže u domeni institucija podržavajuće gospodarske infrastrukture njihov je razvoj očigledno od strateške važnosti.

U kontekstu svega rečenog, potrebno je izdvojiti i još jednom naglasiti sljedeće osnovne smjernice za razvoj pogranične zone:

- pristup razvoju 'odozdo' potrebno je kombinirati s razvojem 'odozgor',
- pristup 'odozdo': razvoj MSP i obrta, razvoj projekata održivog razvoja, lokalne razvojne inicijative, organizacija i dr.
- pristup 'odozgo': razvoj komunalne infrastrukture, podržavajuće ekonomske infrastrukture (razvojne agencije, inkubatori, edukacija, informacije i dr.)
- potrebno je na novi način organizirati povezivanje hrvatskih općina i županija u graničnom području s obzirom na zajedničke karakteristike regija, resursa i potencijala za razvoj (Međimurske i Varaždinske županije, dijelova županije Zagrebačke, Karlovačke, Primorsko-goranske i Istarske/Žumberak, dolina Kupe i Gorski kotar, istočna i sjeverna Istra)
- povezivanjem svih subjekata treba osigurati održivi i cjelovit razvoj na tržišnim osnovama, uz horizontalne mjere razvojne politike i ulogu države
- važnosti ciljeva i uvažavanje složenosti razvoja pogranične zone (ne parcijalno sektorsko

rješavanje razvojnih problema i izbjegavanje intervencije države u pojedine sektore, poduzeća, projekte)

- započeti s pilot projektima, Žumberak, Gorski kotar, Međimurje i proširit ih na čitavu zonu
- ubrzano nastaviti razvoj poduzetničkih inkubatora oko PINS-a u Gorskom kotaru kako bi poslužio kao osnova za razvoj u čitavoj pograničnoj zoni prema Sloveniji
- razraditi i započeti projekt razvoja doline Kupe i Žumberka
- započeti projekt poduzetničkog okruženja za Međimurje koji bi bio osnova za druge dijelove pogranične zone u Varaždinskoj, Zagrebačkoj i Karlovačkoj županiji
- upoznati druge županije i općine s modelom razvojnih agencija, inkubatora i malih poslovnih zona, osposobiti ljude, uz pomoć države razraditi program i osnovati takve institucije i osigurati im državnu podršku u početnom razdoblju rada
- upoznati druge županije i općine s modelom razvoja doline Kupe, podržati razradu sličnih projekata za druge dijelove (Žumberak, Gorski kotar, istočna i sjeverna Istra, dio županije krapinsko-zagorske)
- okupiti sve ključne aktere i upoznati ih s problematikom razvoja pogranične zone prema Sloveniji (na osnovu rezultata ove studije, stvaranje konsenzusa o potrebi zajedničkog djelovanja od centralne razine države do lokalne i individualne)
- okupiti županije, načiniti koordinaciono tijelo, razraditi program, organizirati upoznavanje, trening, pripremiti osnivanje lokalnih razvojnih agencija, osposobiti županije za prekograničnu i međunarodnu suradnju
- osigurati koordinaciju na razini države, što znači razviti dobru vertikalno i horizontalno komuniciranje svih subjekata (općina, županija, ministarstava, komora, fondova, udruženja obrtnika, predstavnika stručnjaka, udruženja i dr., preko 30 subjekata koji izravno utječu na razvoj ovog pojasa)

- provoditi posebne mjere politike razvoja za krajeve s izrazito lošim trendovima, financijske i porezne olakšice ta ulagače, poticaji poduzetnicima, infrastruktura (poduzetnički centri, inkubatori, udruženja i dr.)
- sistematizirati započete hrvatske lokalne inicijative, projekte, planove, analizirati lokalni poduzetnički potencijal, vrednovati i utvrditi prioritete
- razviti informacijsku mrežu za razvoj
- prezentirati potencijal za ulaganje stranog kapitala
- identificirati projekte za suradnju sa Slovenijom, utvrditi interesa hrvatskih subjekata i podržati ih kroz politiku razvoja odozgo
- koristiti međunarodnu suradnju na razvoju pograničnih područja, ne samo sa Slovenijom nego i s drugim važnijim partnerima (Austrija, Italija, Njemačka i dr.) pri čemu je važno da se Slovenija već pojavljuje kao dio europskih integracija, koje podržavaju razvoj granične suradnje s nečlanicama

Mogući scenarij:

1. varijanta: spontani razvoj kao do sada:

tok/ proces

- nastavak trendova depopulacije čitavih područja, koncentracija na gravitacione centre u pozadini;
- gospodarsko i socijalno nazadovanje, gubljenje sposobnosti za razvoj;
- ugrožavanje okoliša, prirode i resursa za samoodrživ razvoj;
- nametanje slovenskih interesa, državnih, regionalnih, privatnih i korištenje naših resursa za slovenski razvoj (npr. da hrvatski poduzetnici osnivaju tvrtke preko granice u Sloveniji)

rezultat

- stalna potreba državne intervencije, defanzivna politika, stalna pomoć regiji
- gospodarska i socijalna stagnacija, zaostajanje za drugim hrvatskim regijama i za susjednim slovenskim
- jačanje slovenskog utjecaja u graničnom pojasu i u hrvatskom dijelu
- strateško oslabljivanje granica i položaja Hrvatske.

2. varijanta: osmišljeni razvoj pogranične zone prema Sloveniji i implementacija:

tok/proces

- zaustavljanje depopulacije čitavih područja naseljavanje mladom poduzetničkom populacijom;
- smanjivanje pritisaka na gravitacione centre u pozadini;
- gospodarsko i socijalno oživljavanje korištenjem lokalnih resursa i stvaranje osnove za samodrživi razvoj;
- unapređenje okoliša, prirode i drugih resursa za budući razvoj;
- podizanje konkurentskih prednosti pogranične zone, a time i županija i čitave Hrvatske;
- nametanje hrvatskih interesa, državnih, regionalnih, privatnih i korištenje naših resursa za slovenski razvoj (npr. da hrvatski poduzetnici osnivaju tvrtke preko granice u Sloveniji).

rezultat:

- gospodarska i socijalna razvijenost
- doprinos ravnomjernom razvoju Hrvatske

- ravnopravnost i sposobnost za ostvarivanje vlastitih razvojnih interesa u prekograničnoj suradnji sa Slovenijom
- stvaranje vlastitih modela regionalnog razvoja, primjerenih regionalnoj raznolikosti Hrvatske i njezinim potencijalima i ovladavanje razvojem
- jačanje međunarodnog položaja Hrvatske

Navedene varijante treba razmotriti u svjetlu budućeg razvoja hrvatsko-slovenskih odnosa i to:

- sporo i dugoročno sređivanje odnosa Hrvatska-Slovenija pri čemu je granica sa Slovenijom ujedno i granica s Europom
- brzo normaliziranje odnosa Hrvatske i Slovenije i stvaranje stabilnog i poticajnog okvira za prekograničnu suradnju i suradnju Hrvatske unutar država EU.